

MARISSTELLA OCTEK (SL ČIŽMEŠIJA)

**KOTOR JEST ...GRAD ANĐELA...
ANĐELA**

Priča govori o:

... snovima i vizijama neiskusnih djevice - tri sestre (tre sorelle): Anđela, Trifona i Gracijana - kćerima talijanske obitelji Crossi čiji je otac ugledni kapetan drevne i slavne Bokeljske mornarice... .. pobožnoj djevici Anđeli koja se udaje za svestranog Hrvata iz Boke Kotorske... .. Anđelini potomci pričaju njezinu životnu priču kroz svoja sjećanja... .. čežnjama Marije Magdalene u svim ženama svijeta... .. neosvojivoj tvrđavi Grada-Države Kotor u fjordu Boke Kotorske u Južnoj Dalmaciji s njezinom katolički orijentiranom Sudbinom... .. nebeskim duhovnim bićima, milosrdnim arkandelima i anđelima punim svetosti, milosti, milosrđa i brige za sve koji ih štiju... .. gostoprimstvu i ljubaznosti kao moralnom zakonu koji je preduvjet za blaženstvo i pobjedu... .. znanosti koja je lažna bez religioznog pristupa i temelja...

... vrtovima Mediterana i njihovim arboretumima
ukrašenim dendrološko-botaničkim geslom
ARBOR VITAE, ARBOR MUNDI...

... poruci u boci koja je - poput ljudskog života -
zanimljiva za čitanje, ali nije dovoljno razumljiva
da bi se dugo pamtila...

The story is about:

... the dreams and visions of inexperienced
virgins three sisters (*tre sorelle*: Angela, Trifona,
and Gracijana), daughters of the Italian Crossi
family whose father is the distinguished captain
of the ancient and famous Boka Navy...

... the religious virgin Angela who marries a
versatile Croat from Boka Kotorska...

... Angela's descendants tell her life story through
their memories...

... the longings of Mary Magdalene in all the
women of the world...

... the impregnable fortress of the City-State of
Kotor in the Boka Kotorska fjord in South
Dalmatia with its Catholic-oriented Destiny...

... heavenly spiritual beings, merciful archangels,
and angels full of holiness, grace, mercy, and care
for all who worship them...

... hospitality and kindness as a moral law that is a
prerequisite for bliss and victory...

... the science that is false without a religious
approach and foundation...

... the gardens of the Mediterranean and their arboretums adorned with the dendrological-botanical motto *ARBOR VITAE, ARBOR MUNDI*...
... a message in a bottle that - like human life - is interesting for reading but not sufficiently comprehensible to remember for a long time...

Questo libro è stato realizzato con StreetLib Write

<https://writeapp.io>

Indice dei contenuti

MARISSTELLA OCTEK (S.L. ČIŽMEŠIJA) :	1
EDICIJA: DREVNA BOKA KOTORSKA (BOCCHE DI CATTARO): ŽENSKE PRIČE	3
KOTOR JEST ...grad anđela... ANĐELA	5
**** kairos: milosni sati : bdijenje ****	7
**** nasukanost kažu vremenitost ****	11
**** credo (sacre conversazioni) ****	17
**** fiancé zaručnica jutra ****	23
**** tri pobožne sestre (tre sorelle) : ex voto ****	33
**** citadela, spiljsko utočište srca, postojana i čvrsta čovjekova duša, Božanska je ****	53
**** potomci su zahvala anđela : kadenca ****	65
O EDICIJI DREVNA BOKA KOTORSKA (BOCCHE DI CATTARO): ŽENSKE PRIČE	89
O POKROVITELJU AUZUGDBK = ASACSBK = ASACSBC	93
O AUTORICI KNJIŽEVNICI	95
POVIJEST TALIJANSKO-HRVATSKO-CRNOGORSKE BOKE KOTORSKE:	99
ZAHVALA	101
ZAŠTO (I) HRVATSKI PRIJEVOD?	103

ISTINE RADI	105
SADRŽAJ POGLAVLJA:	107

MARISSTELLA OCTEK (S.L. ČIŽMEŠIJA) :

KOTOR JEST ... grad anđela ... ANĐELA

MARISSTELLA OCTEK (S.L.
ČIŽMEŠIJA) :

KOTOR JEST ... grad anđela ...
ANĐELA

Prijevod na engleski (2025): Ma-
risstella Octek (SL Čižmešija)
Prijevod s engleskog (2026): Ma-
risstella Octek (SL Čižmešija)

Copyright © 2026 Marisstella Oc-
tek

EDICIJA: DREVNA BOKA KOTORSKA
(BOCICHE DI CATTARO): ŽENSKÉ PRÍČE

Book in the Series.

EDICIJA :

DREVNA BOKA KOTORSKA
(BOCICHE DI CATTARO) :
ŽENSKÉ PRÍČE

SVEZAK DRUGI (2.)

POKROVITELJ:

AKADEMIJA UČENJAŠTVA ZNA-
NOŠTI I UMJETNOSTI GRADA -
DRŽAVE BOKA KOTORSKA

= ACADEMY OF SCIENCES AND

ARTS OF THE CITY-STATE OF
THE BOKA KOTORSKA
(BAY OF KOTOR)

= ACADEMIA DI SCIENZE E
ARTI DI CITTA - STATO BOC-
CHE DI CATTARO

hrv. AUZUGDBK = eng. ASAC-
SBK = ita. ASACSBK

KOTOR JEST ...grad anđela... ANĐELA

MARISStella Octek (SL Čižmešija)

"Gostoljubivosti ne zaboravljajte: jer njome neki, ne znajući, ugostiše anđele"

Hebrejima 13.2

**** kairos: milosni sati : bdijenje ****

2. Korinćanima 6

Izaija 49:8

„U vrijeme svoje milosti usliših te i u dan spasenja pomogoh ti: sazdao sam te i postavio za savez pučanstvima, kako bi zemlju obnovio, kako bi nanovo razdijelio opustošenu baštinu.“

Tih slavni godina, u *tempora Catharinorum*, od 1391. do 1421., tijekom samostalnosti Grada-Države Republika Kotor, u kasni noćni sat, pred zoru, između dva i četiri, cijeli fjord Boka Kotorska spustio bi se, utonuvši u dubok san a njegov drevni mediteranski grad poprimio bi novo obličje: fjord, uprt u visine i sužen, usisan u sebe, ljudskim očima bješe samo zatamnjena planina Orjen – u cijelosti nevidljiv, a evo kakav bi bio da se motrio iznutra, iz očišta svojih pučana, nezavisnih građana: planina se približila izduženom brdu što stajaše nasuprot i sad bijahu dva identična stiješnjena planinska vrhunca između kojih se, u klancu, pod koprenom titraja milozvučja

Božanskog Milosrđa, prostire najljupkiji grad kojega oči mogu sagledati a duša prigrliti: grad se slikovito izdužio i raširio tvoreći nevidljivu kružnicu savršenu nalik brojatici krunice u štovanju Bogorodice molitvom Ružarija - čiji opseg pri morskom dnu, u morskom sjedištu, u središtu, obuhvaćajući razbujali zeleni nastanjeni poluotok izrezbaren uskim uličicama a pri vrhu kružnice, u dnu zaljeva, manji otok, u daljini, kako i danju bješe, i još jedan školj u nastajanju - od molitvenog tijela boli i himničnosti stijena građen za Crkvu – ali ništa izvan vidljivoga nije ulazilo u pitkost bdijenja obasjanog kruga fraktalne strukture: obzirom su se zrcalno preslikale suprotne strane grada, njegove ulice se i u vodoravnom i u horizontalnom nizu spustaše od vrhova prema obali: svaka ulica dugačka i uska ali dovoljno široka da se njenim kamenim kockama provoza kočija: ulice vertikalno presijecaju i spajaju u cik-cak rasporedu serpentine – stara kamena stubišta pri dnu svojih rukohvata gusto obgrljena rascvjetalim mirisnim biljem: na vrhu svakog stubišta gdje bješe ili početak ili kraj svake ulice titrahu vitke uljane svjetiljke – prigušenom, elegičnom, zagasitom rajskom svjetlošću, a bješe ih toliko, da bi zvjezdoznanač koji bi gledao s nebesa pomislio kako kroz okular gleda u roj najmlađih tek rođenih zvijezda: kad bi slušao, mogao bi čuti svile-

no šuštanje anđeoskih krila pri usporenim uspinjanjima i silaženjima gradom, uz rubove starih raskošnih kamenih mramornih palača kako nježnošću zaljubljenika obgrljuju zvonike drevnih crkvice, uključujući najstariju, Katedralu, iznad koje tankočutno pjevaše zbor malih anđela: grad bješe potopljen blagošću, obdaren spokojem, utopljen titravim nježnim zrakama svjetiljki, suobličen sa svojim usnulim žiteljima pogledu skrivenima iza zatvorenih škura – nesvjesnima sebe, uznesenima u drukčiju dimenziju harmoničnog prostora i svijesti, u otajstvenu puninu bdijenja svjetlosnoga kruga povrh kruga dubokih zaljeva fjorda: sve - upravo nadnaravno - bješe u te milosne sate kad grad za svoje boravište preuzeše nebeski anđeli.

A On, čitač duša, koji šalje prethodnicu – vojsku svojih anđela za razvrstavanje duša, koji sve stvoreno strpljivo i postojano nadzire te iščekuje, koji prebirući gleda kroz oblake, kroz najdublje brazde, kanale i utrobu zemlje, koji motri s Nebesa a iz čistoće Neba koje je po Njemu srčika zrcalnog blaženstva u svemu što je stvorio, koje je po njemu u *mappae mundi* srčika zrcalnog blaženstva u svemu što je stvorio, samo ako bi se smilovao svrnuti pogled, pomislio bi da vidi čvrstu tvrđavu svoje bezuvjetne ljubavi, sve-

tački grad-spomenik ljudske vjere: svoju, anđeosku,
Božju Katedralu.

**** nasukanost kažu vremenitost ****

Gdje ne bijaše Riječ tu more usisavaše pjenu koja se u sporim muzičkim taktovima nasukavala na stijene, sporim udarcima nasukavala na kamenčiće, ispuštajući i odašiljući zvuk tanji od dodira žice na harfi i mekši od najmekšeg dodira tipke čembala. Sjedila je na zidiću od morskog grebena, u dnu zaljeva, gdje more više ne bješe duboko ali je nasukavalo poruke u boci iz tko zna kakve Budućnosti. Činilo joj se da sanja otvorenih očiju dok je morska pjena jednoličnim pravilnim ritmom zaveslaja hipnotički zavodi... zaveslajima hipnotički zavodi... a nadnaravno biće u dugoj šuštavoj haljini kliže... kliže površinom kamenčića na obali... kliže, kliže... kao da se ona-on smije... istodobno skladajući najprije jednostavnu, zatim sve složeniju melodiju materije... unutar modulacije kamenčića i oblutaka čuje, zar čuje, piano... pianissimo... trgne se i odmah umiri, osjećajući kako ne iznalazi refleks, jaču emociju osim sanjivosti uz prizive suspregnutih kliktaja prigušene radosti. Biće se iznenada okrene prema njoj... stane pored

nje... i obrati joj se:

- Smij se sa mnom!

Odgovori, još snena, još snivajući:

- Ne znam se klizati površinom kamenčića!

- Dođi, naučit ću te!

Ona se začudi nijemosti – koja bješe tišina suriječna, u porama riječi a razgovoru mislima, te odgovori:

- Moram te najprije upoznati!

Biće stade iza nje, ali poput zrcalnog odraza vidljivo bješe pred njenim očima i upita je, ponovno glasnicama neizgovoreno, prostoru zatajeno:

- Kako se zoveš?

- Anđela - odgovori.

- Jednog dana će o nama netko napisati priču, Anđela: tko će se roditi pregršt nasukane pjene i izbrušenih kamenčića nakon nas, a biti će također unaprijed zapisan, dio ove iste morske pjene. Naša životna i anđeoska priča istkana je u rečenicama pjesnika Stvoritelja, Stvoritelja-Pjesnika: iz njegove Riječi skliznusmo u tekst jer jesmo... Stvoreni smo iz esencije Njegova Bivstvovanja, iz bivanja Bića, iz bitka Mu Bića... Oživotvoreni Njegovu oblikovanu Riječ svjedočimo, oživotvorenu. I taj tekstopisac lirik koji će se roditi da bi nas prema zadanom predlošku opisao, da bi nam podario teksturu, kako bi bivali tek-

stuum, mi - tekstura, i on se rodio gdje i mi, u riječima Stvoritelja: u kojima ne prethodimo već su-postojimo. Čas je zemaljske vremenitosti, upravo nebeske Providnosti, kad ćemo se, bića, otjeloviti iz Riječi Stvoritelja, susresti – i kao tekstoznanci, tekstolozi, učeni proučavatelji tekstova – međusobno prepoznati... Jedino što se ne može predvidjeti je znanje kako će tko, u zadanom času oživotvoren, biti naknadno opisan: jer svatko uzima iz svojeg vrča vjere dok sebe umiva. Izazov je opis kao takav: je li kakav je trebao biti - stvoren iz dobrohotnih misli i nakana gorljivog pjesnika: Stvoritelja.

- Meni ne trebaju priče, opisi, jer sam oduvijek žudjela ovakav... neopisiv trenutak... milosrdan, milozvučan... ali... zar sad govorim, poput tebe, rječito a prigušenije od šapata... neizgovoreno?

Biće odgovori:

- Sjedi sa mnom u kočiju! - i u taj čas iz kamene uličice dotrče konji prekidajući hipnotičku tišinu. Ali kao da su i oni njome bili opčinjeni te se umiriše i spustiše glave osluškujući šuškanje svekolike nasukanosti: i materije i bića.

- Što kažeš za prekrasne? - biće će.

- Konje? - upita, ne shvativši gdje je odsklizalo.

- Jesi u moru ? - upita odsutno, a kad ga ne vidje izreče ponovno bešumno, suriječno, u šaptu:

- Jesi morska vila? Morska sirena?
- Nebeski Anđeo! - biće odgovori pozivajući je zavelajom, zamahom raširenih krila.

Konji koje je vidjela i dalje su mirno stajali spuštenih glava. Kočija u rukama anđela tad sleti s neba posuto zvijezdama, stopivši se s tijelima i rikom konja koji zarzaše prodorno. Uzburkaše prigušenost noći: ali zatim i oni utihnuše. Uskoro, iskusna nebeska a sad zemaljska bešumna kočija vukla ju je uskim kamenim uličicama za koje je mislila kako njima ništa veće ne može proći: kinetičke vedute drevnoga grada izmicaše pred njima usisavajući svoju voluminoznost istodobno prepustivši kočiji preuzimanje krojenja gabarita i opsega. Škura su bila zatvorena a bršljani, oleandri, bugenvilija i cvjetovi muke Kristove pasifore raznobojno cvjetajući uz drvene kuće i kamene palače preplitaše se s grivom konja čim bi projurili pored njih. U gradskom perivoju drvo mimoze pružalo je zelene grane u žutom (žutom poput svijetlog praha pčelinje peludi) cvatu: iz kočije ih nježno ugrabi sigurnom gestom ruke kao da je u toj vještini izvježbana.

Dolje, na obali, ostadoše poravnani oblutci kamenčića na kojima se ukaza Ona, naša Gospa, *Stella Maris* Zvijezda Mora: na putu u Čistilište sabiraše kapljice morske pjene koju će poslije izliti nad uzavre-

lim dušama koje žude što prije biti sa svojim Živim Bogom. U Njenu čast s vrha Katedrale začu se arija anđelčića *AVE MARIS STELLA* usta zvonika pjevaše *AVE MARIA* pjevalo je Nebo. Zatim se sve umiri... stiša.

**** credo (sacre conversazioni) ****

R.W. Emerson:

"I nikad niti jedna znanost nije nastala osim iz pjesničkog poetskog motrenja"

Uz uzdah vjetra, pored ornamentalne kamene balustrade, kroz širom rastvorena staklena balkonska vrata mramorne palače, udoše u dvoranu punu sjaja i duboke nepomućene blagosti. Usred dvorane stajaše drveni stol u obliku križa ukrašen maslinovim i palminim grančicama te raznobojnim vrpčama iz zavjetnih darova – nitima goblena: zlatnim, srebrnim i od kose. Za stolom su sjedile tajnovite osobe koje prebiraše krunice, stare evangeli-stare i relikvijare a čije se lice naziralo ispod svijetlih prozračnih prozirnih koprena. Svaka od njih gledajući ispred sebe u križ s likom Isusa Krista izgovarala je svoj dio rečenice koja je cjelovita glasila:

"Credo in: Deum, Iesum Christum, Spiritum Sanc-

tum, Maria Virgine, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, Remissionem peccatorum, Carnis Resurrectionem, Vitam Aeternam... Amen".

Njezin suputnik, koji je svojim anđeoskim plaštom zaogrne i nježno spusti u najdalji kutak dvorane, reče joj prijateljski:

- Tu, u svetom razgovoru o svetosti, zastupljeni su svi blaženici koje je slobodni grad Kotor iznjedrio: Papa Siksto V., Blažena Ozana Katorska, Blaženi Gracija iz Mula, Blaženi Leopold Bogdan Mandić, Anamarija Marović, Blaženi Martin iz Kotora, Blaženi Marin (mlađi) iz Kotora, Blaženi Grgur iz Kotora, Blaženi Adam, Blaženi Rafael, Blaženi Angelico, Sveti Felix mučenik... Dvoranom, kao prije kamenčićima, tu ulaštenim smaragdnom podom klizaše graciozna bića eteričnih krila što svjetlucaše bjelinom sjajnijom od zrcalnog sjaja blaženstva goruće hostije: Božji anđeli nakon svakog Amen zastadoše i zahvalno kleknuše duboko spuštajući glave i ponavljajući riječ „svet,, zvučno i prodorno.

Stolu pristupi njezin pratitelj anđeo i reče im:

- Izdaja se dogodila i to među vjernicima. Zaborav je izdaja. Ljubav je zamijenila puka sta-

tistika. Tvrde da nas ovdje nikad nije bilo u tom broju... toliko ovdje nazočnih... a bilo nas je čak i više... bilo nas je još više, s nama... s nama gostujućim anđelima, posvećenih slavi Vječnoga Boga.

- Svet! Svet! Svet! Svet! - nakon riječi Bog svi anđeli kleknuše, spustiše glave i riječ Svet ponavljaše dugo, uporno, jednolično, nježno, meko, blago...

- Bili smo uz crkve, crkvice, kapelice, samostane, skriptorije i Bogoslovne škole... bili smo s njima u hodočašćima: njihova vjera je toliko slaba da i nakon što su nas uočili i zapisali - nisu Mu povjerovali. Jeruzalem je *axis mundi*, duhovni entitet koji kršćani iskustveno trebaju dohvaćati s bilo kojeg mjesta.

Usred stola prikaže se u zraku uzdignuti tekst okružen zvijezdama koji je izgledao kao zapis samog univerzuma o svemiru: ondje-ovdje, gdje sad galaksija bješe dublja i šira: usisnom snagom usisavala je nazočne u sebe odvlačeći ih u vrtlog *Credo*.

U sadržaju teksta holografski prikazanog hrvatskog Zbornika učenjačkih znanstvenih radova je pisalo:

"Prilikom objavljivanja anagrafa iz 1781. godi-

ne došlo je do tehničke pogriješke. Naime, u tablici se pod broj dijecezanskog svećenstva u Kotoru i okružju nalazi broj 727. Uspoređujući taj broj s brojem stanovnika Kotora i brojem dijecezanskog svećenstva u Zadru, možemo zaključiti da je broj kotorskog svećenstva ne-realan. Vjerujemo da je do tako velikog broja kotorskog svećenstva došlo tehničkom pogriješkom, odnosno nehotičnim dodavanjem broja sedam iz susjedne rubrike. Iz toga smo razloga izostavili 727 i uvrstili vjerojatan broj 272."

... Razbudivši se, obrgljena duhovnom sve-tošću, oćuti orkestralnu obasjanost, orkestral-ni sjaj obavijen svjetlošću. Rastrese modrićasti zrak jutra, nasmiješena. Kao da je bezbrižnost djetinjstva sanjala, na npercima slatkoću oku-sila, meku nježnost opipala, zlaćanu svjetlost primala, dobrohotnu misao darivala, klizala se... površinom mora... ali se nije mogla sjetiti sna već beskrajna beskrajne blagosti u svemu, božanstvenost satkanu od nježnosti koja ju obuzima. Osjećala se blagoslovljenom. Sjeti se svojeg najdražeg mjesta u Boki: ispod kipa Bogorodice *Beata Maria Virgo* u velikom

plaštu od žutog mramora kojega pridržavaju
anđeli dok Nju istodobno slave.

**** fiancé zaručnica jutra ****

Anđelu probudi cvrkut ptica, prodorniji nego inače. Sjeti se da im je sjemenke suncokreta ostavila rasute na rubu balkona ali nije očekivala kako će ulijetati u sobu kroz rastvorena balkonska vrata. Kakva ljupkost jutarnjeg buđenja dok su odsjaji sunca sljubljeni sa šumorenjem mora već prodirali preciznom upornošću u svaki kutak sobe. Sjetila se svoje dnevne zadaće: izbrojati crkve, crkvice i samostane te kroz izračun otkriti točan podatak o broju svećenstva. U predsoblju među uresima, u zlatnom okviru u obliku križa čitala je popis katoličkih crkava, crkvice i kapelica u Boki Kotorskoj - njih šezdeset i devet (sa sadašnjom francuskom vojarnom sedamdeset), ali nedostajali su benediktinski samostani i njihova učilišta koji su okupljali brojno svećenstvo koje je iz raznih pobožnih zapadnih svjetskih središta doplovljavalo iz razloga Bogoštovlja - kraćih ili dužih hodočašća - najprije svrativši do obližnjega hrvatskog katoličkog Dubrovnika ili koje se spuštalo iz crnogorskog kraljevskog Cetinja i penjalo nazad do

pravoslavnog im manastira Ostrog.

Kao voditeljica sekcije vezilja unutar drevne staleške cehovske katoličke *Confraternita Bratovštine Bokeljska Mornarica* - najstarije pomorske bratovštine na Jadranu i jedne od najstarijih na svijetu koja je stoljećima zadužena za memorijalnu ulogu čuvajući i predstavljajući pomorsku povijest i tradiciju - Bratovštine s uključenim žiteljima Boke Hrvatima i Talijanima, te njenim simpatizerima i čestim pokroviteljima Crnogorcima - koja skrbi i za svečana i za prigodna te i svakodnevna ruha za sve u svim prigodama i događajima slavne Mornarice, odlučila je učvrstiti svoj društveni značaj i istaći se: ne vezom, jer sve gospođe i gospođice u sekciji bjehu vrsne i nadaleko čuvene vezilje svjetski poznate po nošnjama izvezanim zlatovezom, već novim idejama koje proširuju redovita zaduženja. Držala je, treba se pobrinuti i za crkveno ruho. Bilo je nužno voditi brigu o cjelokupnom crkvenom ruhu te i o službenom ceremonijalnom svečanom vezu s grbom nepobjedive Mornarice koja je obranila Kotor od Turaka: o ruhu nošenom u prigodnim crkvenim obredima primjerice 13. siječnja proslavljajući *Karike*.

Urešena zajedničarskim nakanama, izađe na balkon, duboko udahne azurni zrak i kroz lom svjetlosti zakošenog krova uz vibrirajuće zapuhe toploga

južnog vjetra upije u sebe sve blagodati sunčanoga pjeva blagoslovljenog Jutra. Naravno, to je bila idealna prilika za jutarnji ritual: provjeriti je li jedrenjak ljubljenog još pred njezinim očima, usidren u sjećanju i životan kao cvrkutavo raskošno jutro. Pogled s njezinog balkona bio je među najljepšima u Kotoru jer se uzdizao iznad gornjih viših i donjih nižih drvoreda gradskoga parka te obuhvaćao cijeli zaljev u dužinu i širinu sve do njegovog vidljivoga ruba. Brodice su jedna drugoj presijecale put: ribari su se vraćali s ranojutarnjeg ribarenja a kupači iz čamaca u kojima je kroz nestrpljive veslačke zaveslaje vrištala radost - tek kretahu do udaljenih zimzelenih otočića ili do usamljenih plaža u potrazi za mirom u prirodnim ljepotama. U zaljev je iz smjera tjesnaca Verige (Verige tjesnac, najuži dio Bokokotorskog zaljeva dobio je ime po Kotorскоj obitelji Catena, njihovim talijanskim rođacima, čije prezime znači lanac - obzirom lanci razvučeni od jedne do druge obale vanjskog zaljeva onemogućavahu Turcima ulazak u unutrašnje zaljeve s gradom Kotorom) uplovljavao vitki jedrenjak raskošnih jedara urešen stranim zastavama što je značilo da će danas trgovci dići cijene očekujući dobru zaradu.

Gradski život bujao je u dinamičnoj vrevi: uzajamnosti bratovština mornara, brodara, kalafata, drvodjela-

ca, bačvara, brijača, ranarnika, košara, mesara, zlatara, kipara, kamenorezaca, postolara, krojača, kovača, ribara... Zapuhne je miris ribarnice, ili je samo žudila vrevu malih tržnica, kad se raduješ istodobno i iznenadnim bučnim užurbanim susretima s dragim ljudima (zagrljaj s najdražima) i cjenkanjima – ribarskom, pregovaranju s ribarima... a potom zamamnim mirisima ukusnih jela, te naposljetku svečanom i srdačnom obilnom ručku koji se blaguje s najdražim ljudima. Ispod balkona, u sjeni borova, nekoga uoči... njegovo snažno mahanje rukama, ali zbog staccato-a jutarnjeg žamora u gradskim ulicama pod taktovima jutra nije mogla čuti riječi.

Zvona u taj čas zazvoniše stoga se zagleda u stare kamene zvonike s teškim bakrenim zvonima čiju si težinu mogao opipati kroz njihove monotone, jednolične ritmičke otkucaje. Zvonila su istodobno i svijetlo i tamno jer se prvotna reska radost zvuka utopila u dno zaljeva iz kojeg ponovno izranjaše kao mukla, tupa jeka koja podsjeća smrtnike na oblikovanu im prolaznost. Zazvonilo je najstarije zvono u gradu i znalo se, ako pozvoniš, svjedok stoljeća donosi ti sreću: stoga se i ona zapita kome je bogobojazni zvonar (kojega jest blagonaklono pratio dobar Usud-Sudbina) danas dopustio ubiranje sreće. Bješe li to nebesko zvono – nosač poruka povezan s nebeskim

satom ili zemaljsko zvono sata vremenik-zvonik? Svemir modeliran po uzoru na satni mehanizam isključuje ljudsko sudjelovanje osim ako je ono samo još jedna sastavnica njegovog ogromnog složenog mehanizma.

Čudesan ples svjetlucanja morske površine i pokret gibanja morskih brodica prema otočićima u daljini u njoj probude nadu i kao u nekoj izmaglici jutarnjeg uzbuđenja njena se duša usidri među srodnicima uzvišenih nakana - oblacima što lijeno i puteno iskazivaše razne oblike supostojanja sa svime oko sebe: nepokretno... bez namjere spustiti se niže, moru, u superiorniju melodiju... melodičnu melodioznost akvarela.

Prenula se kad je shvatila da joj maše sve više se približavajući balkonu: nije to bio njezin stasit, naočit, nedostižan Kapetan već uporni Udvarač u mornarskom ruhu koji je i ne znajući pogodio vrijeme kad će je vidjeti što prirodnije u tankoj čipkastoј spaćici raspuštene kose: naravno iz daljine i zaklonjenu žarkim cvjetovima u mekom lišću razbujalog oleandra, jer se čednost u ophođenju između dame i Udvarača podrazumijevala. Odmahne i shvati poruku: u predvorju u vazi već je čeka buket najsvježijeg poljskoga cvijeća. Njezin Udvarač nije bio kapetan ili uglednik Bratovštine, već sin ribara i trgovca, mornar

romantična srca s kućom na drugoj strani zaljeva, u širem rukavcu fjorda, gdje se fjord poput ruže rastvara i širi u nove zaljeve. Ondje se na pitomim brežuljcima prostirahu seoska imanja obrubljena vrtovima, voćnjacima, vinogradima, maslinicima, gajevima, pašnjacima, šumarcima, makijom i livadama punih divljih mirisnih cvjetova najraskošnijih južnjačkih boja. Bješe taj seljački krajobraz dom ribara i marljivih žena u koji gradske gospođe nisu zalazile, osim zbog crkvenih svečanosti: ili do crkava ili do groblja smještenih visoko u brdima. Isključivo im je posluga, sluškinjice-domačice svraćala u taj pitomi a prepun životne vreve rustikalni rajski krajobraz - napućen mlinicama za masline, sjenicama, ambarima, pojatama, hacijendama s krušnim pećima - ciljano po svježe ubrane smokve, naranče, limune, maline, kupine i ostalo voće za deserte i kolače, po svježe kozje mlijeko i sireve, češnjak i žuto-zlatno gusto maslinovo ulje, masline, svježe začine, kruščiće, žitarice, mahunarke, pršut, zasoljene ribe, svježe morske školjke, prošek... te slatkasto crveno i bijelo vino.

Spusti se uskim unutrašnjim stubama i proviri u sobu na drugom katu te i na prvom ali u njima sestrica ne bješe: zaključa, slikaju u ateljeu. Na trenutak, po koji put promisli kako njihov otac - iskusan i cijen-

jen kapetan Bokeljske Mornarice te i sudski auditor a u prošlosti i čelnik Bratovštine *gastald* – u značenju nadzornik ili upravitelj poglavnik - nije mogao izabrati ljepšu palaču: s manjim ženskim sobama nižih stropova na katovima te širokim prizemljem s visokim stropom koji je sadržavao sve prostorije osim spavaćih soba. U prizemlju je na renesansnom stoliću u venecijanskoj vazi uočila raskošan buket i kratku poruku: „*Kraljice cvijeća, cvijete svih cvjetova, roso cvijeća, uzvišena, najuzvišenija! Čekam te.*”

Mariju, ljepuškastu sluškinju-domaćicu zatekla je u salonu kako rastvara škura. Marija je obožavala prozračivanje: zapravo je zazivala škakljanje vjetra. Anđela promisli: takve su prpošne, koketne sve domaćice i sve se brzo udaju...

- Ne rastvaraj do kraja, još sam u kućnom ogrtaču! – povikala je i ostala zatečena kad se našla pred tipkama glasovira.

Odsvirala je i toccata-u i fuga-u kao da je bijeg u ritmičku i misaonu strogoću skladbe najbolji za započeti jutro. U glazbi je ćutila nadnaravnost zbog izmještenosti svojega bića: ugravirana, urubljena u tipkama, ulazila je u čistoću zvuka u koji bi dragovoljno nestajala utapajući se u lomljive fragmentirane krhotine krhkosti - za stvarnost neprimjetne, neprijemčljive odsutnosti: lebdila je, plutala, poskakivala,

uranjala, treperila, stapala se, iskrila... U glazbi, opsjednuta gustoćom inačica Svjetlosti, trčala je zatvorenih očiju sa znanjem da uvijek trči prema Svjetlosti: svaka nota bila je trak zrake, trak svjetla, komadić svjetlosti, val svjetlosti, pupoljak vječno putujućeg Duha (i otvaranje pupoljaka bješe osvjetljivanje) – čujni krik u sadržaju još dubljeg, unutarnjeg nečujnog zračenja stiještenih kontrapunktski u svjetlosno razriješenje svih ovozemaljskih sumnji... I ništa joj nije trebalo osim niske akorda, protoka akorda, osim posvećenosti i cjelovite harmonične predaje harmonijskog sebstva. *Koji jest čista Svjetlost...* uzdisala je u sebi, sasvim sigurna u svoj istodobno muzikalni i božanski polifoni osjećaj. Gusti čipkasti zastori koji su pri poslijepodnevnim žegama pružali hlad sad su bili povezani, a kroz poluotvorena škura prodirali su sljubljeni biserna razlomljena svjetlost i povjetarac koji se, šušajući, spuštao niz lišće stabala... do drevnih amfora u vrtu, davno izronjenih, iz kojih još uvijek, pod šakljanjima vjetra, isparavaju i okus soli i miris algi i prstomet valova i mistična šuštanja s krikovima tajni morskih dubina... isparavaju sve do tipki glasovira... i prstiju koji su sami, bez nota, u uskrsnuću zaboravljenih partitura svirali akorde već toliko puta odsvirane skladbe. Plaho je uznemiri osjećaj nazočnosti suradničke,

nježne i krhke energije: da nije bila sama - Marija je kuhala ručak u vrtnoj kuhinji - kladila bi se kako osjeća drhtaje i drugih bića. Obuzme je i zadovoljstvo sobom i blaženstvo: blaženstvo zbog pratnje anđela u koje je vjerovala... - a kako ne bi moglo biti a kako i ne bi - kad joj je ime Anđela...

*** tri pobožne sestrice (tre sorelle) : ex
voto ***

- Hvaljen Isus i Marija! – reče don Gracija a kad sestre jednako odzdraviše dodavši i oćinsku figuru svetoga Josipa, udobno se smjesti u francusku fotelju u salonu.

Sestrice su sjele nasuprot njega, jedna uz drugu.

- Kako ste mi lijepe i uzorite! – raspoloženim podari kompliment nalik zdravici, zbog kojeg se skrušeno nasmijaše.

- Marija je ispekla kolać od agruma koje volite – gostoljubivo reče najstarija Anđela i ukaza na pladanj koji je stajao na obližnjem ukrašnom baroknom stoliću prekriven raskošnim zlatnim nitima u izvezenom ćipkastom stolnjaku koji bješe njihovih ruku djelo.

Na jednoj strani stola zlatom obložene korice molitvenika a na drugoj ćasoslov. Uz pladanj s kolaćima isticale su se francuske porculanske voćne zdjele urešene mrvicama raspadnutih granćica, propupalim granćicama,

lišćem, pune raznih vrsta južnog voća koje izgledaše svježe upravo ubrano: crne i zelene smokve (teške i veće od svih plodova), naranče, mandarine, limun, kivi, ananas, banane, avokado, mango, maracuja, ananas...

- Nikad neću doznati kulinarsku tajnu dobrih domaćica... kako je uvijek i svježe i ukusno! - između zalogaja pogledavao ih je, te lagano a prisno klimao glavom.

- Kolač je doista... slatkasto limunast... vrhunska slatkoća i aroma... osjećam biskvit od jaja... osjećam naranču... limun... rogač... i med... i bademe... cimet, vanilija... ali ne prepoznajem ove bijele sitne slasne mrvice... tako ukusne...

- Mrvice kokosa. Sigurno ste već čuli za kokos. Otac ga je donio s *voyage*... sa svojeg zadnjeg putovanja iz dalekih kontinenata. I ove drvene izrezbarene figure slonova i egzotičnih ptica su najnoviji ures salona.

- Južna Amerika, Afrika, Azija... mahagonij, burmsko ružino drvo, macadamij... tko zna koliko bogatstva, kakva blaga daljine kriju... a mi katolici iz Boke to ne znamo jer nismo kolonizatori: isključivo smo putnici, nikada osvajači! A svi osvajači koji su nas Kotorane pokušali osvojiti... zbog zagovora sv. Jurja koji

eliminira, otklanja i pobjeđuje sve opasnosti, sve nemani zastrašujućih i opasnih svojstva te zbog zagovora i nasljednika mu svetca naše Katedrale, vojnika s kopljem - nikad nas nisu osvojili, zapalili i pobili niti najopasniji od najopasnijih a tu najprije mislim na osmanlije. Ako spoznajemo zajedno u duhu sa svetcima pokroviteljima naše Katedrale – pobjeđujemo! Čitali ste Psalam 124.2-3.8 „*Da nije Jahve Gospod bio s nama, kad ljudi ustadoše na nas, žive bi nas proždrlili. Pomoć je naša u imenu Jahve u imenu Gospodnjem koji stvori nebo i zemlju.*”

- Bogu hvala. – rekoše u isti glas sestrice.

- Ali nisam došao radi kolača! – prenuvši se iz učene učiteljske retorike uzviknu don Gracija, naglo spustivši tanjurić na pozlaćeni pladanj. Sestre se ukipiše.

- Došao sam vam reći kako to dalje više nema smisla... više nikako nema smisla... te ljubavne misli u vašim lijepim glavama.

- O...Ma...Da...! - povikaše sestre u isti glas s čujnim olakšanjem u povicima. - Ipak je sve dobro s ocem i milosrdnom slavnom Bratovštinom! Ah da: i s presvetom katoličkom Crkvom! - rekoše.

- Čudi me da još čekate vaše simpatije: zgodne kapetane i mornare... što nije ništa neuo-

bičajeno jer većina djevojka u Boki isto snuje... identično se ponašaju... poglavito dok su im oči uprte u korake, ovdje namjerno kažem korake a ne plesače, svečanog kola Bokeljske mornarice... Cijeli svijet zna da se srednjovjekovni tradicionalni kružni ples *kolo* izvodi kao središnji događaj tijekom svečanosti, uz pratnju muzičkog orkestra, a također je poznato kako tijekom svečane ceremonije naši članovi nose raznobojne tradicionalne nošnje uz koje je vidljivo povijesno oružje... ali vrijeme vam je za udaju! – kad to izreče pogleda u oči Anđelu a strože ju pogledavši nego druge.

- Čujem da imaš udvarača Anđela? - reče joj strogo.

- Don Gracija, moje misli su posvećene Djevici Mariji i njenoj čistoći... svetosti i čednosti Milosrdne... Krijeposne... ispunjene svim vrlinama...

- O *Immaculata* Bezgriješnoj napričali smo se ranije i nakon što si odbila izabrati samostanski život Njoj posvećen... Koliko se sjećam, premda to osim mene nitko ne treba spominjati... nitko osim mene... tvoj miraz je vraćen. U zadnji čas vraćen iz samostana.

- Barbari Francuzi su taj samostan pretvorili u vojarnu a crkvu u skladište – ljutito će Graci-

jana.

- Deo Optimo Maximo! Neka bude volja Tvoja! - skrušeno odgovori don Gracija nastavljajući misao:

- Bernardina je provodila strogi pokornički život zazidana uz crkvu Gospe od Počivala ovdje u Kotoru... Znaš što čitamo ovdje u crkvi Svetoga Duha: „*Regina Sanctissimi Stellari ora pro nobis*”! Amen.

- Bogu hvala. – u isti glas rekoše sestrice, skrušeno i krotko.

- A Francuzima nek se uzme u zagovor kod milosrdnog Boga... što su nakon propasti Mletačke Republike spasili *fundus religionis* u vidu *Scuola Dalmata di San Giorgio e San Trifone*. - nastavi don Gracija zažareno, strastveno, s čašom likera u ruci i gestom kao da nazdravlja Francuzima:

- Baš tako. I na znanje Francuzima, neka se zagovor milosrdnog Boga uzme u obzir pri spašavanju *fundus religionis* u vidu *Scuola Dalmata di San Giorgio e San Trifone*!

- Ipak je Škola tradicija Templara i Malteškog reda... crkve svetog Ivana od Hrama! - nadoveže se Anđela.

- Malo je tu iskre i žara prema svetcima, za svetce te za njihove legende i čuda, a više po-

litike. No politika može pokolebati razne *Bratovštine* ali ne i ovakve stabilne poput naše: njihovu Venecijansku *Confraternita* i našu Katorsku ne bi se usudio nitko ukinuti: ipak smo mi vojna sila, snažne vojne moći. U ruci su nam i kormilo i sablja! I kormilo i sablju držimo u ruci! I sablju i pehar! I mač i pehar! I slavne bitke za slobodu i ekspedicije oplovljavanja svijeta! - rastumači svećenik.

- A moć je također znanje, kome su sve uručene papinske indulgencije, zar nisam u pravu? – doda Trifona.

- Tek darovnice... A i darovane relikvije svetog Jurja! – nastavi Gracijana jer trebalo je pokazati kako kćeri kapetana imaju ne samo ljepotu već i inteligenciju o kojoj se raspreda u raskošnim salonima.

- Djeve mile i drage sve znate a sigurno ne znate ime dekoratera Škole...

- Znam! Ivan Barić iz Dioklecijanovog Splita.

- Eh... Mudre žene, kćeri kapetana. Žene poput vas rađaju osobe plemenitog duha, čak svetce: nek vam bude uzor majka sveca... Eukarija! *Eucaria!* – uzdahne don Gracija utonuvši u misli koje promatraču izgledaše više kao drijemež nego promišljanje o lijepim i mudrim djevama Bratovštine ili o majkama

svetaca.

- Kad bi barem te mletačke lagune bile bliže da na blagdan svetog Jurja i ja darujem četiri zlatna dukata i dva naša domaća kruščića i urešenu svijeću... - uzdahne Anđela.

- Ali sad ti primaš darove... - nestrpljivo će don Gracija.

- Kakve vrste darova... Ah da... samo cvijeće... Znaite kakav je u nas običaj: cvijet kamelije, med i rakija u ljubaznog gostoljubivog domaćina...

- Ti znaš da mi ispovijedna tajna... tajna ispovijedi ne ostavlja dovoljno mogućnosti... previše mogućnosti... ali za cvijeće svi, baš svi znaju!

- Da to jest istina... kad beskrajno volim svježe ubrano cvijeće s mirisnih livada...

- Radije se posveti biljnim vrstama u svojem vrtu jer znaš da želja tvojega oca... u vrtu posaditi sve biljne vrste koje se čitaju u Bibliji... još nije ispunjena! - strogo joj odgovori Velečasni.

- A nije ispunjena jer baš nitko nije iščitao cijelu Bibliju na taj prirodoslovni učenjački znanstveni način: svi se čitajući uzbuđuju zbog ljudskih djela i Božjih pouka, kazni, nagrada i nakana! Tko bi obraćao pozornost na

čitljive biljne vrste? - usklikne Anđela.

- I jer neke vrste moguće više ne postoje? – doda Trifona.

- I jer neke vrste ne izdrže, ne uspijevaju u Boki...? – mudrujući uključi se Gracijana.

- Drage i uзорite! Boka predstavlja veličanstvenu materijalnu i duhovnu arhitekturu prirode i čovjeka! SVE izdrži i uspijeva u ovom klimatskom raj, rajskom podneblju Boke: od razvijajućeg razvojnog cvjetanja prirode do svetačkih visina uzvišene Bogobojazne i Bogom ushićene ljudske duše... Dok ti otac plovi morskim pučinama... moram ti u njegovo ime reći... kako nisi... kako ne radiš dobro: ili prestani primati bukete ili pristani na zaruke... zaruči se...

- Ali čak i da pristanem na zaruke ne mogu bez znanja i odobrenja oca – nestrpljivim glasom prekinu ga Anđela.

- On vas je povjerio i meni i Bratovštini na skrb! Na grbu naše *Nobile Corpo della Marinezza Bochese, Plemenito tijelo Bokeljske Mornarice* čitljiv je moto *FIDES ET HONOR*, Vjera i Čast! - strogim glasom odgovori velečasni.

- Hvala dragom Bogu i svetoj katoličkoj Crkvi i Bratovštini! – odgovori Anđela u ime sestara a sestrice klimnuše potvrdno glavom.

- Da, Bogu hvala... a sad ću vas pustiti da razmišljate o mojim riječima i vidimo se u nedjelju na svetoj misi a prije toga uobičajeno na ispovijedi.

- Hvala velečasni!

- Hvala Bogu i Isusu i Mariji bez kojih sad ne bi bio ovdje u društvu uzoritih djevoja... Srećom... Sva sreća da vas je otac smjestio u sobe na katu, tako je doista sigurnije za vas... I ljepše, dok uvečer motrite... pogledom pratite brodice urešene svjetiljkama iz kojih se ori pjesma trubadura... i otplovljavajući, teče...

- Moram Vas Velečasni prije nego što odete nešto upitati. Vidite ovdje nam je ljubljani i štovani otac ljubazno uokvirio popis svih crkava, crkvice i kapelica u zaljevima Boke a sad razmišljamo... koliko bi tu sveukupno bilo svećenstva?

- A tko bi točno znao? Zašto o tome razmišljaš?

- Neki kažu manje od tristotinjak a neki više od sedamsto.

- Bilo je šezdesetak aktivnih crkava, crkvice i kapelica, u svakoj dva svećenika što je više od sto i dvadeset... nek je uz njih stotinjak učenika mladih kapelana, kanonika, budućih svećenika, što je više od dvije stotine... nek je

stotinjak svećenika katoličke a i pravoslavne vjere koji su u miru a koji mnogi nisu iz našeg zavičaja ali su ga izabrali za starost, staračku molitvu i post... zatim bibličari za slušanje riječi Života Vječnoga i ispovjednici - ne zaboravi da je imati dobrog ispovjednika jedna od najutjecajnijih milosti Božjih - što je više od četiri stotine... i nek je stotinjak putujućih gostujućih katoličke ali i pravoslavne vjere u samostanima i *scriptoria*, u skriptorijima u kojima su nastajale inkunabule *incunabula* i glagoljski misali, urbari... e, davno, nekada, benediktinski samostani postojale i stajale zbog svih njih... od strane svih pohođeni... što je više od petsto... i nekoliko hospicija sa starijim svećenicima... i nek je dvjestotinjak časnih sestara redovnica što je više od sedam stotina Božjeg svećenstva... a isto toliko Bogu vjernog pučanstva tisuću i tisuće... Govorimo o prošlim vremenima kad je svećenstvo s klerom igralo značajnu društvenu ulogu a mnogima je bio izvor kruha svakidašnjega, bijeg od siromaštva koliko i odabir - životni poziv. Istina jest: u Bokakotorskom zaljevu su pučanstvo i njihovi svetci toliko zdušno, srčano, skrušeno, uporno, svetački i zajednički molili da osmanlijski osvajači Turci neo-

svojiv grad-tvrđavu Kotor – a Kotor tijekom povijesti čak i slobodna nezavisna Republika bješe - nikada nisu osvojili, razorili i pokorili! Povijest je *locus theologicus* teološko mjesto događaja Božjega spasenjskog događaja: ona je to u odnosu na utjelovljenje Božje Riječi, *Logos*, Božjega Logosa, koji je uzevši ljudsku narav i sjedinivši je sa svojom božanskom u jednoj Osobi – ušao u povijest i s njom ostao neslomljiv i povezan do njezina svršetka. Moramo skromno i ponizno hodati zajedno s našim dragim Bogom... kroz Povijest.

Tre Sorelle tri sestrice potvrdno kimnuše skrušeno se pobrinuvši da ga ne prekidaju pitanjima.

- Krćanska vjera ukorijenjena je u povijesni slijed Božje objave kao povijesti spasenja koja ima svoj *climax*: a kulminira događajem dolaska Isusa Krista. U tom događaju svoj temelj ima i eshatološka nada obećane budućnosti konačnog cilja povijesti, prema kojemu su pozvani i upravljani svi ljudi i pučanstva, sve nacije.

Andela prestade slušati...utonuvši... izgubivši se u mislima. Prebiralala je o tome kako je uopće mogla pomisliti da ne treba razmišljati o tome što se sve događa ispod njezinog bal-

kona. Kad je njihov svećenik i ispovjednik otišao, Trifona, koja je dobila ime po moćnom svetcu kotorske Katedrale a bješe srednja po godinama, i najmlađa Gracijana, čije ime je svjetlilo poput imena blaženog Gracije, slatko su se smijale.

- Kako se ona... ta lijepa, slatka Bokeljka a u značenju žena iz Boke... Anđela... čak usudila i pomisliti da ne bi trebala promisliti o svemu što se događa ispod njezinog balkona! – Anđela ispovijedi svoje misli kroz osmijeh.

- Ipak nije doznao što se događa za vedrih večeri – reče Trifona.

- On dobro zna da trubaduri idu od kuće do kuće i od balkona do balkona ne birajući kome će pjevati.

- Ipak ne pjevaju svima iste pjesme...

- Meni su dovoljni i zvuci mandoline ali ti si naručila da ti otpjevaju klapsku pjesmu te su ti je *a cappella* i otpjevali. – prpošno, nestašno primjeti Trifona.

- Možda jesam a možda nisam: kako možeš sa svojeg balkona na drugom katu biti sigurna u to što si čula i vidjela na mojem balkonu iznad svojega?

- Da draga kako možeš biti sigurna što si čula i vidjela na svojem balkonu iznad mojega... sa

svojeg balkona na drugom katu? A da je sinoć serenada bila prekrasna, bila je! - ushićeno usklikne Gracijana.

Sve tri se nasmijaše, povjerljivo, svaka za sebe, u sebi zamišljajući, u svojoj unutrašnjosti...

- Što misliš hoće i noćas zasvirati te zapjevati tvojoj udvarač?

- Dobro znaš da ne može dolaziti na ovu stranu fjorda baš svake večeri.

- Bitno je da stigne ujutro s buketima... kojih ćeš se odreći, točno zar ne?

- Kladi se da neće!

- Onda se ti kladi da hoće jer i ja se kladim da neće!

- Šteta što se nemamo s kim kladiti! – i prasnuse u smijeh pogledavajući Anđelu koja je poprimila neobičan, skamenjen izraz lica.

- Što je Anđela? - brižno upita Gracijana.

- Ostati ću usidjelica. Posvetiti ću život Blaženoj Mariji. Čitati pučanstvu molitvenike. Biti još vrsnija vezilja. Skrbiti o siromašnoj djeci: nositi ću im za blagdane darove i kolače. Za Badnjak ćemo okтити jelku i dovesti siročad u našu kuću... za Božić i poslije... na Uskrs! - Anđela je sve žustrije govorila povišujući ton, nastavljajući kao u nekoj groznici i

kao da se obraća širem auditoriju:

- Uživati ću u bojama jeseni, u pucketanju vatre u kaminu zimi, u mirisima proljeća i u milovanju morskih valova ljeti. Čitati ću poeziju... da, čak ću je i pisati! Davati ću besplatnu poduku iz glasovira i iz čitanja i iz bontona i iz crkvenih orgulja i iz pjevanja... Da, pjevanja... jer pjevati ću i dalje u crkvenom zboru glasom ljepšim nego ikada - koji će mi još čišći i milozvučniji podariti Prečista Blažena Djevica Marija, čak čišći i melodiozniji! Da, koji će mi čišći i milosniji podariti Prečista Svetica!

- Zar ne bi bilo jednostavnije da si časna sestra? - nemilosrdno će Trifona.

- Zašto uvijek pokvariš dramatičan ugođaj? - Gracijana uzvratila.

- Lako je njoj sanjariti dok ima oca. A što će biti kad otac ostari? Trebao bi imati zetove koji će brinuti o palači.

- Zašto se ti ne udaš, nego gledaš u daljinu sa svojeg balkona... kao da te se on, mlad muškarac u najboljim godinama, još uvijek sjeća? - više podrugljivo nego prijateljski sestra joj odgovori.

- Doista mi nemaš ništa pobožnije za odgovoriti? - Trifona će kroz uzdah.

- E za kim sad uzdišeš da mi je znati... - podbadajući će Gracijana.

- Za vremenom koje juri i meni ne donosi riješenja... Doista... Vrijeme meni ne donosi riješenja ali Anđeli donosi, kako je dobro uočio don Gracija.

- Ni ti, ni on, niti itko na ovom svijetu Anđeli neće naređivati! - buntovno poviče Gracijana. Anđela je šetala uzduž salona i činilo se kao da prebire po svojim koracima ne mareći za razgovor. - Trifona je u pravu. Zetovi se trebaju brinuti za ostarjelog oca i imanje. Doista ne bi smjela biti sebična i samodostatna. Moram izmoliti Blaženu da budem bolja, uslužnija, poniznija.

- Ali ne i ropkinja! - usklikne Gracijana.

- Što bi rekla Blažena Djevica za moju uznositost? Koliko je ona podnijela boli zbog žrtve svojeg Sina! Koji se žrtvovao za druge! Za nas!

- Zvučiš tako istinito... kao da si časna sestra ali kad začepim uši vidim tvoju zavodničku, izazovnu ljepotu i svjetovni sjaj u očima!

- Da i meni si čini da malo previše unosiš strasti u svoj religijski izričaj. Ne mogu zamisliti da bi časna Lucija govorila na takav neprimjeren način... svjetovan.

- A baš si nju našla za primjer... ona... ona

mrmlja, mrmlja sebi u bradu i skrušeno spušta glavu i pogled i zuri kao da je u svakom času gledaju Isus i kipovi svetaca!

- I gledaju nas, odozgo.

- Ma daj... govorim o držanju glave... kako drži glavu uzdignutu!

- A poglavarica časna je prema njoj uznosita... i odrješita... i rječitija...

- Baš me više briga za časne! Udat ću se! - usklikne Anđela.

- Tko će onda dobiti tvoju sobu? - doskakuta Gracijana do sestrice s namjerom... samo joj poljubiti kosu.

- Kad bi ti razmišljala više o novim receptima za kolače nego o samostojećem zrcalu, baldahinu i ženskim uresima u njezinoj sobi.... Više budi korisna i zahvalna nego gizdava, Gracijana!

- Razmišljam o pogledu s njezinog balkona... Ona prva vidi brodove koji se vraćaju...

- I koji odlaze. – uzdahne Anđela, još uvijek zaljubljena u svojeg naočitog, zgodnog kaptana čiji ples tijekom blagdanskih svečanosti plijeni poglede: mnoge, poput nje, najviše zbog njega ali i ostalih zgodnih naočitih kaptana trčase, raskošno uređene, gledati izvođenje kola Bokeljske Mornarice.

- Evo pročitati ću ti novu misao mladog pjesnika iz nezavisne Dubrovačke Republike, dragog nam slobodnog grada Dubrovnika... možda nas potakne na konkretnije razmišljanje... Slušaj:

„Bokelji ne znaju živjeti mislima čvrsto prizemljeni, jer okruženi prirodnim ljepotama koje im je dobri Bog milosrdno podario u te ljepote uranjaju stalno uzdišući za njihovim Stvoriteljem i zamišljajući da su već s Njim sljubljeni u dalekoj Vječnosti. Ponekad im se čini da je ta Vječnost, u koju su svom dubinom duše stalno zagledani - poglavito u sumrak, pri smiraju valova, zamrznutosti i zgušnute kondenzacije južnjačkog mora u tamnom zaljevu nalik nauljenom jezeru ispod planinskih vrhunaca - upravo nadolazeća, bliža im nego dinamika Života iz koje izvire svekolika suobličujuća životnost. U cijelosti zaborave živjeti kako bi se, bez da ga opisuju, sanjarski podali, prepustili jedinstvenom pastoralnom ugođaju, obzirom nigdje na svijetu ne postoji teška, gusta, slana voda nastala iz slatkaste kiše... Jer Boka nije more valovljem spojeno s ostatkom pučinskog mora ili razdvojeno u sebi: ona je divovski bunar slatke

kišnice pomiješane sa zrcima krupne soli - iz kojeg, nakon izmaglica uporne sive kiše, nastaju sunčane rajske otočne oaze u srčiki modrog plavetnila, izranjaju obale s najzelenijim i najplodnijim poljima na kojima rastu sočno rajsko voće, najsladji plodovi crnoga i bijeloga grožđa, gdje brste životinje izašle iz raja koje daju blagodati svake vrste - zdrave poput majčinoga mlijeka. Žitelji Boke ne žive kroz dionizijsku putenost već kroz čežnju putene izmještenosti, putenu odsutnost: zbog darovane im Božje ljepote u kojoj se rađaju poput Božjih izabranika, Božjih pastira, zaboravljaju živjeti svoju svakodnevicu i ne razumiju zašto bi se trebali suživjeti sa sitnicama i tricama koje im ona podastire i podmeće: ta i krajobraz im služi, ide im na ruku velikodušno im podarujući viševrsnost blagoslova, svekolike blagodati. Sve motreći kroz monumentalnost Vječnosti - žive svoju nazočnost u Božjoj ljepoti u stilu navike očekivanih ali izvanrednih događaja, u dubokom zanosu uronjeni u izvanrednost događaja kao takvog, u pojavnosti i supstanciji nepomućenog smiraja Svijeta. Ne brinu previše o budućnosti jer im je Bog podario more bogato ribama i polja bogata plodovima voća, povrća, divljih i domaćih živo-

tinja: da bi opstali ne moraju se boriti sa stalnim prijetnjama ili škrtošću prirode koja ih okružuje. Ne brinu previše o ugrozama jer Bog ih je sakrio iza lanaca Veriga, duboko u fjord, u zagrljaj zaljevskih spiljskih nimfa i obalnih vila, daleko i skriveno od živahnih turbulencija i ispraznih hirova izvanjskoga Svijeta. Znaju, najteže je svladati svoju dušu i more te se natječu u tome tko će biti vrsniji, krijeposniji i vještiji u kormilarenju životom i morima. Brinu samo hoće ta punina prisne Vječnosti trajati toliko dugo da oni precizno shvate Stvoritelja: što im je zapravo htio poručiti, je li doista sve rekao i zašto baš njima. Zbog toga se njihova krilatica, uz pomoć koje grade brojne i raskošne crkve, kapelice i samostane sastoji u zahvalnom veličanju: *MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINUM.*„

- Na balkonu ću promatrati zvijezde. – reče Anđela, odlazeći prema nedokučivim stazama noćnoga neba, nakon što je saslušala pisanu riječ. I uzdahne dublje nego inače: kao da je rekla zvijezde a zapravo mislila na svojeg kapetana.

Mlađe sestre ostadoše sjediti u milosnoj tišini obasjane oštrom svjetlosti mjesečine, jer pro-

zori sad bjehu širom rastvoreni. U ruci držaše molitvenike i krunice. Vlažio je zasoljeni topli zrak. U daljini su se čuli najprije prigušeni mačji a zatim tajanstveni ljudski koraci otkotrljani niz jeku, kroz uličice, kroz porte od mora, uz kapelice na čijim su starim zvonici- ma čitljivi grbovi drevnih plemićkih obitelji, uz klaustare, balustrade, potkrovlja, trgove, mansarde, pjace, palače... a još dalje, iza svega vidljivoga i dokučivoga... jednoličan, poznat i milujući, šum mora: zapljuskivaše čas barke, čas obalu. Vrisak jedara koje razdire zanesen- jak mornarski vjetar. Zadrhtaše, jer su znale: kormilar je Sudbina. Anđela je već pjevušeći zaplesala pod zvijezdama zamišljajući sebe u naručju ljubljenog. Čule su, pod nescima, još nešto: slatko je dozrijevala smokva.

**** citadela, spiljsko utočište srca,
postojana i čvrsta čovjekova duša,
Božanska je ****

*"Templum in monte sacrum quod Diva puerpera
coeli incolit"*

Ivan Bolica o svetištu Gospa od Počivala, Madonna de Riposo, Madonna a Quiete, Madonnetta del Monte, Gospa od Zdravlja, Santa Maria della Salute povrh grada Kotora.

Andela se nije bojala ni potresa ni kuge niti smrti. Ali se bojala tamnih ljudskih duša koje pune zavisti, zlobe, đavolske i zlude pakosti, putem razornih spletki ciljano uništavaju dobre prilike, dobre puteve i dobre duše. Zato je prije nego što nedobronamjerni zlonamjerni ljudi saznaju za Udvarača, prihvatila njegov poziv da se prošetaju tvrđavama Kotora, obrambenim zidovima iz Mletačkog razdoblja koje se još zvaše i kaštel i citadela.

Na vrhu brda svetog Ivana, mala crkvice posvećena Ivanu Krstitelju služila je za potrebe vojske - čuvara zidina. Zaljev je nadzirala Crkva Gospe od Počivala, kasnije od Zdravlja, dograđena 1572. zbog kuge tijekom koje su svi kanonici grada Kotor preminuli. Četiri kapelice posvećene Blaženoj Djevici Mariji vodile su prema svetištu Gospe od Zdravlja, *Santa Maria della Salute*: sve one bdjele su nad gradom Kotorom.

- Idealan sam vodič, sve znam o tvrđavama Kotor. Poput pjesnika Ivan Bolica iz šesnaestoga 16. stoljeća koji je napisao pjesmu o Kotoru: „*DESCRIPTIO SINUS ET ASCRIVIENSIS URBIS*”. Dobro je što Kotorani nisu teže stradali u potresima u 16., 17. i u 18. stoljeću, koji se u našem puku još pamte a koji su uslijedili nakon još jedne ugroze, povremenih zastrašujućih razdoblja kuge.

- Što misliš, zbog čega Bog šalje... zbog čega je Bog poslao kugu i potrese? – upita Anđela svojeg rječitog udvarača.

- A sigurno ne da bi u njima stradali dobri ljudi. – odgovori joj.

- Moguće kao opomenu dobrima da pripaze na zle... nek se klone zla! - odgovori Anđela.

- Misliš da dobre treba upozoriti a zle ne treba?

- Zlima ne pomaže nikakvo upozorenje. Oni uživaju u

zlu, oni smišljaju, kreiraju, dugo planiraju kakvo će zlo nanijeti drugima.

- Uz mene se ne moraš bojati da će ti itko nanijeti zlo. Ja sam tu za tebe.

- Ako ti čuvaš mene, tko će čuvati tebe? Ako se ti brineš za mene, tko će se brinuti za tebe? – odgovori mu s osmijehom.

- Milosrdni Bog. Sve je u Božjim rukama... Ali zašto misliš da su upozorenja samo namijenjena dobrima?

- Neki dobri ljudi, poput našeg predragog otca, su predobri te misle da zlo ne postoji poglavito se ne nastanjuje među dobrima. On je otplovio na drugi kraj svijeta i s punim povjerenjem u dobrotu dobrih ljudi koji nas okružuju... nas tri sestre ostavio same.

- Kad vi kao kćeri kapetana jeste okružene dobrim ljudima: plemstvom, svećenstvom, časnim sestrama, obiteljima uglednih kapetana i vjernih im mornara...

- Ipak, ti si lako i brzo došao do mene...

- Lako? Brzo? Toliko godina: najprije gledanja izdaleka, zatim raspitivanja, zatim približavanja, zatim uspostavljanja komunikacije...

- Dvije godine... izdaleka... nije puno...

- Nije, ako je ovo sad početak nečega što će trajati do kraja mojeg života... u tom slučaju, doista nije puno. – teško uzdahne njezin udvarač.

Andela se smješkala tajanstveno, skrenuvši pogled na drugu stranu, kao da nije doživjela njegov čeznutljivi prijedlog. Udvarač je silno želio postati *fiancé* zaručnik, te je iz tog razloga prihvatio igru i glumio da ga se njena tekuća povučенost, odsutnost, moguće nezainteresiranost, trenutna neprijemčljivost - ne dotiče.

- A ima ljudi koji nisu dobrohotno naivni poput tvojeg oca, koji dobro znaju da zlo postoji.

- I što o njima znaš?

- Znam da takvi rade tvrđave koje su neobranjive. Sve poduzimaju da zlo ne bi pobjedilo, da zli osvajači ne bi zauzeli Kotor i opljačkali te ubili njegove žitelje.

- Ipak ti svi dobri nešto ne rade dobro, kad ih Bog putem ugroza prijeteći opominje.

- Tko zna koga opominje i koliko su i što su ti koje opominje sagriješili. Tko zna koga koga upozorava te koliko su i što su ti koje upozorava sagriješili?

- Acruvium u vrijeme starog Rima, Decaderon u vrijeme Bizanta, zatim Catharum Kotor... tko zna čije - vjerojatno poganske kosti - potres treba iskopati, a zatim s ostalom zemljanom prašinom baciti u more...

- Decadron dolazi od grčke riječi katareo κατάρέω : kata κατά = prema dolje, reo ρέω = teći, trčati, stru-

jati, šikljati što bi bilo isteći iz vrela. Slijevati se, spuštati se, upasti u...

- U more. – oboje rekoše istodobno.

- Pasti, upasti, srušiti se... kao da su potresi prorokovani ili opisani kroz taj riječni tijek što se ulijeva u more...

- Psalmi kažu: „...naša je utvrda Bog Jakovljevi...”

- I još kažu: „ *A ja ću otpjevati silu tvoju i klicati ću jutarnjem milosrđu tvome, jer mi ti postade utočište, i sklonište u dan nevolje. Jakosti moja, tebi ću pjevati, jer ti si Bože, zaštita moja, Bog moj, milosrđe moje.*”

- Amen – oboje rekoše istodobno.

Zbunjeni neplaniranom istodobnošću, zašutješe. U njima je još uvijek odjekivao Amen kao Bogomdani dobar znak.

Andela se lagano uspuhala i zarumenila od šetnje, te je iz torbice izvadila španjolsku lepezu.

- Evo informacije za tebe sveznalicu *ti-koji-sve-znaš*. Lepeza se u obitelji čuva još iz razdoblja kad su u šesnaestom 16. stoljeću Španjolci zajedno s Mlečanima osvojili Herceg-Novi.

- Ti si meni dragocjenija od starinske antikne lepeze... - srčano joj odgovori udvarač.

Pogleda iza sebe kako bi provjerila gdje je sluškinjica i pratilja Marija, koja je od sestara zadužena da pazi na svaki korak i ponašanje udvarača, obzirom je

običaj da nevjenčani imaju pratnju ili su u društvu uglednika.

- Kako je prekrasan, vrući dan! – uskliknu Anđela, očito dobro raspoložena.

- Čuvaj dah, trebati će ti! 520 stuba vodi do crkve a 1420 stuba do tvrđave: stubište vijuga usporedno s nagnutom popločanom cestom za izvlačenje topova – pomalo kroz šalu a više ozbiljno dobaci joj sugovornik, te nastavi podučavati:

- Bastion Gurdić svojim je topovima štitio prilaz Kotoru od Trojice i Škaljara dok bastioni Citadela ili Campana, Bembo ili Vendramin i Riva na ušću rijeke Škurda pristup od Dobrote. Gurdić i Citadela branili su grad i od topova s brodovlja. Bastioni su imali niske toparnice a topovi su ciljali i brdo i more. Od svih povijesnih trenutaka najmrskije mi je reći za neke u Boki... moguće za one koji nisu rođeni u Boki... kad su se priklonili pravoslavnim Crnogorcima i protestantskim Englezima dok su Englezi sa svojeg ratnog broda usmjeravali, vodili topovsku paljbu u smjeru Kotora nakon čega se Francuz Gauthier predao.

- Mislila sam da su Francuzi barbari kad su prenamijenili crkvu u oružarnicu.

- Razmisli! Francuzi su katolici koji su napadani od barbara pravoslavaca i potestanata! Povrh svega, barbari ne bi utemeljili kazalište a Francuzi su osno-

vali kazalište u gradu Kotoru!

- Ipak, od svih nekatoličkih barbara napadača najgori su Osmanlije, Turci.

- O da: osmanlije, pravoslavci i protestanti planirali su osvojiti Kotor... Svi oni imali su osvajačke namjere prema Kotoru ali dragi Bog ga je ipak namijenio katolicima. Kotorani se hvale kako Osmanlije nikada nisu osvojile Kotor zbog čuvenog diplomatskog umijeća učenih Bokelja koji su godinama čak desetljećima boravili na muslimanskom dvoru. A Istina je da su Turci imali mudrace koji su ih savjetovali nek ne osvajaju tvrđavu grada kojemu su i prvi i drugi pokrovitelj svetci iz današnje turske središnje Anatolije. Sveti Juraj rođen je u Cappadocia ili Cappadocia, na teritoriju Osmanlijskog carstva. Zvala se još i Korama, Matiana, Maccan, Machan i Avcilat: u krajoliku neobičnih vulkanskih stijena... s nastambama u stijenama. A sveti Trifon na teritoriju Frigije.

- Legenda kaže kako su noć uoči napada na Kotor Osmanlije zaspale i svi usnuše isti san: san o velikim i dobrim ljudima... a to su bili katolički svetci Juraj i Trifon, te moćni sultan Saladin, koji su im zajedno, u znak prijateljske dobrodošlice, pripremili veličanstven doček i veliku obilnu gozbu. Kad su se probudili bjehu opijeni, ošamućeni od dobrog jela i pića, domaćeg vina... a kako bi provjerili istinu o snu koji

su baš svi usnuli... dobavili su domaće Bokeljsko vino uz domaće masline i sir i tople domaće kruščiće koje nikada prije nisu kušali... a kad su probali imali su isti okus u ustima kao i tijekom dugog i blagoslovljenog sna. Tako opijeni i razdragani okrenuše jedra... i otploviše iz zaljeva.

- Sultan Pravednik Vjere Saladin za vrijeme rata s Križarima srušio je crkvu posvećenu svetom Jurju. Znači to je simbolički bio njegov čin pokajanja koji ga je obuzeo i preuzeo nakon smrti? O hvala milosrdnom Bogu! Hvaljen budi milosrdni Bože!

- Saladin je bio poznat po tome što je pomilovao kršćansku vojsku i dao pravo prolaska kroz svoje zemlje kršćanima. Rikard Lavljeg Srca držao je kako je Saladin najveći vođa islamskog svijeta...

- A to je isti sultan kojega je car Svetoga Rimsko-Njemačkog Carstva Fridrik I. Barbarossa pozvao na viteški dvoboj kod egipatskog Zoana: dvoboj se nikada nije održao jer se Barbarosa na putu utopio... Gle, ova kula na Gurdiću branila je tvrđavu iz pravca njegovog naselja Škaljari!

- Vidi se ovdje iznad reljefa svetoga Marka na vratima kule, na kuli grb mletačke obitelji Gabriel čiji je član Albert Bertucia Gabriel bio kotorski knez i providur: u sljedećem njihovom grbu, na strani prema izvoru rijeke koja ponire u more, u srednjoj trećini visi-

ne štita poredano u tri horizontalna reda vidljivo je šahovsko polje. U gornjem dijelu ploče je lik arhanđela Gabrijela zaštitnika čuvara i svetca pokrovitelja obitelji.

- Anđeo Gabrijel je sačuvao Kotor od barbarskih nekatoličkih osvajača! Ime Gabrijel znači „*Bog je moja snaga*”.

To izreče tako nadahnuto, prosvijetljeno, ponosno i u zanosu kao da je Ivana Orleanska. Očima i duši njenog udvarača već sad fiancé zaručnika nije mogla promaknuti takva ljupkost.

- Blizina samostana svetog Nikole, zatim ova crkva svete Marije od mosta ili Gurdića - sve su okružene citadelama. Čula si za brevijar pisan u skriptorijumu *scriptorium* franjevačkog samostana na Gurdiću?

- Evo i grb obitelji Michiel, kotorskoga providura...

- Zamišljam da i njihovu obitelj čuva anđeo... naravno anđeo Mihael... Arhanđeo Mihael poznat kao "kraljević nebeske vojske" na hebrejskom znači „*Tko je kao Bog?*”.

- A lance Verige nek u našem viđenju čuva anđeo Rafael. Rafael iscjeljitelj i suputnik: ime mu znači „*Bog je izliječio*”... Moguće je on razriješio tursku blokadu lancima na „turskoj” strani Veriga! Pomogao pobjedi utvrđenom kompleksu Gospe od Anđela na suprotnoj, slobodnoj, mletačkoj obali Veriga!

- A to je bilo kad su Herceg Novi i Risan na kratko vrijeme pali u ruke Turaka, ali anđeo...

Očima i duši njezinog udvarača, već *fiancé* zaručnika ponovno nije mogla promaći njezina ljupkost.

- Budi moj anđeo, Anđela! – zaljubljeno, u zanosu je prekinu udvarač.

- Citadela je zadnja jezgra obrane u tvrđavi. Posljednja obrana u bitci. – zbunjeno odgovori Anđela, skrušeno spustivši pogled... pokorno, podčinjeno, te nešto tihim ali drhtavim glasom nastavi:

- Čuvena je neuspjela opsada Kotora muslimana Hajreddin Barbarossa... Kotor je napao 1539. sa 70 brodova i 3000 mornara, ali molitve Kotorana vodila je dominikanka Blažena Ozana te su bili poraženi. Vijeće građana grada Kotora izabralo je Blaženu Djevicu Mariju za sveticu pokroviteljicu 1664. godine riječima: „*fu stimata dal nostro serenissimo principe per chiave della Dalmazia per uno de rigavdevoli propugnacoli de l Italia e della Christianita*” a godinu dana nakon kotorskog zaštitnicom proglašena je i Blažena Ozana...

- Psalmi kažu: „*Tko će me dovesti do utvrđena grada?*” – citatom je prekinu udvarač.

Anđela, rasplamsale duše, uzbuđeno se zarumeni u licu još više.

- Jesam te konačno osvojio, moja tvrđavo, najljupkija

citadelo? - polušapatom je, oslabljena i puknuta glasa zapita udvarač.

Anđela mu se baci u zagrljaj. Marija koja stajaše na obližnjoj kuli, uživajući u pogledu na drevni zaljev, ispod kaštela na vrhu brda Sveti Ivan, vrisnu od sreće. Grad je znatiželjno slušao, tvrđava se stidljivo djevojački i djevičanski zarumenila, nebo se zauzelo za događaj, preuzevši ga. Bješe to zagrljaj zaručnika *fiancé*.

*** potomci su zahvala anđela : kadenca

Knjiga Enohova 26:1-3

1 „I od tamo otiđoh u središte zemlje i vidjeh blagoslovljeno mjesto u kojem bijahu drveća s granama koje trajno stajaše uspravno i cvjetaše (iz razrušenog raskomadnog stabla)

2 Ondje vidjeh svetu planinu, i ispod planine prema istoku, bio je potok koji je tekao prema jugu.

3 I vidjeh prema istoku drugu planinu višu od ove, a između njih dubok i uzak klanac: u njemu je također tekao potok ispod planine.”

Radovasmo se kad bi nas baka, nakon obilaska stare jezgre Kotora unutar utvrđenih zidina s kulama gradske straže koje čuvaju uske živopisne uličice što vode do dvanaest trgova (trgovi vojske, satova, bunara, oružja, brašna, zlata, Bokeljske Mornarice, kotorskih crkava...) i do klaustara... okruženih zasvođenim

arkadama - vodila i do stare tržnice pune svježih morskih plodova u zgusnutom, otežalom vonju još jednom orobljenog i konačno zarobljenog mora – te naposljetku na gornju stranu zaljeva, u najvišu staru kamenu palaču na vrhu Škaljara, blizu stare crkve Gospe od Snijega i drevnog – sada parka, tad arboretuma - bogatog višestoljetnim borovima, čempresima i autohtonim vrstama te vrstama stabala donešenih iz preookeanskih daljina, zavičaja eukaliptusa, divovske sekvoje, gorostasnoga mamutovca, cedra, raznih egzota i kultivara prijemčljivih na klimu Boke. U palači su nas čekale stare tetke usidjelice Trifona i Gracijana, trideset godina starije od naše bake. Bješe običaj, nakon kupnje nužnih a samo u gradovima dobavljivih potrepština, kraće boraviti kod njih a zatim se vratiti baki-noj kući na drugu stranu brda, pod rukavcima šireg zaljeva: stvari i delicije su već poslane *via* kočijom preko sela Kavač tetkama u sela Bogdašići i Tivat, uz potvrdu vijesti kako mi - što je unaprijed rutinski predviđeno – stižemo za nekoliko dana.

Palača mirisaše na kolače od agruma i kokosa, a sobe na katovima na dunje, voćne likere, kamilicu i ustajale cvjetne parfeme tko zna iz

kojeg razdoblja života. U svakoj sobi na katu bio je starinski krevet s teškim bakrenim podnožjem, a na krevetima raskošni jastuci od perja i velike porculanske lutke u prirodnoj veličini djeteta. Smjeli smo šetati svim sobama ali nismo se smjeli igrati lutkama: u odnosu tetaka prema njima bilo je više pobožnosti nego brige, te smo imali dojam da su im lutke poput djece koju nikada nisu imale. U kući je s njima živio debeli stari mačak vrlo graciozna hoda i guste dlake, otmjeniji i gizdaviji od domaćih gradskih mačaka: bješe „perzijska” uzgojna vrsta - egzotična koja dolazi brodovima jer se iz dalekog svijeta naručuje, a ako nisi član Bratovštine – i skupo, preskupo plaća. U šetnji palačom, istražujući, raspitivasmo se o bezbroj izrezbarenih drvenih figurica, bakroreza, goblena, umjetničkih slika krajobraza i ocvale, tek u vazama oživjele prirode, admiralskim sabljama i odorama te portretima ukućana koji su resili (a koji i uresiše!) baš svaku prostoriju. Starog kapetana slavne Bokeljske mornarice u elegičnosti rodoslovlja talijanske obitelji Crossi vidali smo više nego druge, ali tu su bili portreti i njegove tri kćeri i zeta i unuka a svi nama poznati unuci potječu od sestre im Anđele. Bilo je pravilo da se ime

Andela ne smije izgovoriti jer je izazivalo suze i jecaje tetaka: ali ispred njezinih portreta smjeli smo zadivljeno reći:

- Kako je bila lijepa! -

Tetke su uvijek imale isti odgovor:

- Nikada nije bila sudbonosno lijepa, ali je bila sudbonosno sretna! Zračila je iznutra, dobro služeći Bogu i ljudima.

Nas djecu nije zanimalo značenje riječi sudbina, sudbonosno i služiti: bilo je važno igrati se života odraslih a on se činio napućen i preopterećen mogućnostima i stvarima, te premda opsjednuti zahvaćanjem, dohvaćanjem... nismo shvaćali kako odrasli znaju kad i što treba izabrati: od životnih mogućnosti do izloženih stvari vidljivih u palači. Njihova najdraža dječica, kako su nas praunuke njihove Anđele zvali, napijali smo se sokova jer mogli smo birati: jedan dan domaći od jabuke, naranče i limuna, drugi dan od kupina, šipaka... Iz tog razloga često trčasmo u "sobu za skrovite intimne trenutke", kako su je tetke zvale izbjegavajući pučki izraz koji bi ih unizio do neumjetničke banalnosti: bješe zazidana uz kuću, uz raskošan mirisan vrt našeg pretka pomorskoga kapetana, a vrt pun domaćeg i egzotičnog bilja: od ukrasnog cvijeća preko grmova i

voćaka do stabala kakva rese najljepše parkove svjetskoga Juga.

Vrt je bio ograđen visokim kamenim zidom, skriven pogledu. *Suhozid* je građevinska metoda prema kojoj se strukture grade od kamenja bez ikakvog morta koji bi ih povezao: postiže se određena količina vezivanja dobivena korištenjem pažljivo odabranog međusobno povezanog kamenja: suhozidna gradnja najpoznatija je u kontekstu kamenih zidova koji se tradicionalno koriste za ograđivanje polja i crkvenih groblja ili kao potporni zidovi za terasiranje. Mnogi su dolazili kucajući na vrata palače jer se jedino iz nje moglo u arboretum toliko hvaljen od Bratovštine koja je, nakon smrti starog Kapetana, tetkama nastavila plaćati vrtlara - kako bi se tetke divile raskošima - vrstama bilja dobavljenima iz tko zna kojih daljina: južne Amerike, Azije, čak iz dalekog Japana. Najbliži arboretum Trsteno podignut je u kasnom petnaestog stoljeću od Dubrovačke plemenitaške obitelji Gučetić - Gozze koja zahtjevaše od kapetana brodova da im sa svojim putovanja donose sadnice, razne biljne vrste: arboretum je već postojao 1492. kad je izgrađen 15m rasponski akvadukt za navodnavanje arboretuma.

Tetke se hvalisaše svojim vezama u slavnoj Bokeljskoj Mornarici i podalcima tko im sve od uglednika donosi darove, ali ti koje spominjaše već bjehu ostarjela djeca nekadašnjih kapetana koje smo mi upoznali samo s atributima mornaričkih časti, kao već ocvalu generaciju naše bake: zreli ljudi koji su kroz Bratovštinu, koja je davno izgubila slavni vojni značaj oružanih snaga, milosrdno karitativno nastavili djelovati - nikad ne zaboravljajući na staru tradiciju i kršćansku vrlinu karitativnog brižnog međusobnog pomaganja. Tetke su u rijetkim prigodama pred gostima ritualno damski ispijale čaj s rumom, pri čemu su to radile u šeširima, napudrane i narumenjenih obraza u dugačkim čipkastim rukavicama ispod koji se naziralo zlatno prstenje, noseći biserne naušnice iznošene u mladosti: istodobno mašući raskošnim lepezama s motivima gejši ili strastvenih plesačica s kastanjeta. A baka nam se uporno čudila kako i u tim godinama u čaj stavljaju rum. Uvijek ista priča o maloj kapljici koja će zamirisati u čaju: u starim porculanskim oslikanim šalicama zlatnih rubova, kad već ne može u kolačima od kokosa i agruma, u koje, ako staviš rum - svakome se pristojnome vjerniku nesklonom

porocima - zavrti u glavi... Baka je voljela voćne likere koji su isticali savršeni okus kolača...

- A nekad se u ovom salonu pila pjenušava čokolada koju je toliko voljela Anđela... - napomene tetka Trifona.

- Pristala je na udaju kad je dobila pismo od svojega Kapetana: pišaše im nadugačko kako je na Francuskoj obali pronašao ženu svojega života: imala je žutu dugu kovrčavu kosu a zvala se Solange što znači Sunčica... - nastavi priču tetka Gracijana.

- Ali na iznenađenje svih nas, Anđela se ludo zaljubila u svojeg muža trgovca-moreplovca kad je otkrila koliko je obdaren...hi hi hi obdaren i vjeran hi hi hi... obdaren djeco vrlinama i vještinama od podizanja vinograda, podučavanju povijesti, do sviranja glazbenih instrumenata... Ma nek sad malo uživamo čavrljajući... – nadoda Trifona.

- Uživamo čavrljajući jer nas ionako čekaju dugi dani u Čistilištu... - Gracijana dovrši rečenicu ključnom informacijom.

- Vi obje djevice - u Čistilištu?

Baš svaki put prnusmo u smijeh jer bi baka spontano prasnula u smijeh i miješajući smijeh sa suzama, patetično uskliknula:

- Bože očisti ih od svih grijeha! Bože očisti ih od grijeha! -

Uvijek iste rečenice uz uljudne razmijene komplimenata koje smo već znali napamet, zato bi se smijuljili u kutovima salona nakrcanog skulpturama, figurama, sabljama, portretima, bakrorezima, vazama s grčkim i rimskim mitološkim motivima, otkopanim ili izronjenim amforama, raskošnim starinskim pokućstvom, čipkastim vezenim stolnjacima, živopisnim ukrasnim jastucima u kojima se uporno, lijeno izležavao iskusan, prepreden, elegantan mačak sjajne dlake. Kad bi nam dosadilo razgledavanje luksuznog starinskog salona i nakon što bi tradicionalno na oronulom raštimanom starom crnom glasoviru bečke izrade odsvirali prvi stavak sonatine „najpoznatijeg skladatelja austrijskog Austro-Ugarskoga Carstva”, kakva se formulacija govorila ne spominjući imena skladatelja već isključivo ime moćnoga kraljevstva - očekivano, ta sestrice nikad ne dospješe do Salzburga i Beča! - nestrpljivo smo odlazili u sobe na katu igrajući igre znanja.

Svaka soba imala je viziju zahvalnosti Bogu i svetcima u obliku malog oltara sa svijećama u visokim srebrnim i zlatnim svijećnjacima ka-

kvi se viđaju u crkvama. Ispod oltara čuvali su se križevi, molitvenici, krunice, čudotvorne medaljice, staklenke s blagoslovljenom vodom, minijaturene relikvije omiljenih svetaca, ženski broševi s bijelim ljiljanima i drugi nabožni predmeti te uspomene s raznih prvih pričesti, krizmi i hodočašća. Uz oltar je u prvoj sobi vidljiva zlatnim okvirom uokvirena Gospa od Milosti, u sobi na drugom katu Gospa od Brze Pomoći a u trećoj sobi na trećem katu sjajila je u očekivanom božanskom sjaju Gospa od Anđela. Igra znanja sastojala se u znanju koliko poznajemo Gospinih atributa te koliko se naziva Gospinih crkvica, kapelica i oltara u Bokakotorskom zaljevu možemo sjetiti: uz ove tri susjednu Gospu od Snijega, zatim Gospu od Počivala, Gospu od Karmela, Gospu od Vrta, Gospu od Brze pomoći, Gospu od Ružarija te svakako i Gospu od Zdravlja, jer smo u večernjim molitvama uoči počinka, a nakon molitve anđelu čuvaru, istodobno očekujući zagovor Gospe od Anđela i anđela samih, uvijek Gospi zahvaljivali na zdravlju. U svakoj sobi nasuprot oltaru nalazila se komoda sa zrcalom na kojoj su se isticali, na višim postoljima šesiri a ispod njih češljevi, ukosnice raznih oblika, pregršt šarenih

mašnica i vrpce te čipkastih rukavica. Šeširi su nam bili staromodni i veliki, češljevi pretvrđi, rukavice preširoke... U komodama su se nalazile izrezbarene ukrasne kutijice od afričke ebanovine sa svjetlucavim nakitom: biserne ogrlice, zlatne narukvice i naušnice, zlatno prstenje sa smaragdnom dragim kamenjem, dragulji... Mirisni sapuni, kreme za ruke od maslinovog ulja i cvjetni parfemi skrivali su se u kutijicama na dnu ormarića umjesto pri vrhu ili izložene na komodama, a zbog sobarica koje ne bi propustile priliku krišom se namirisati, premda se miris nije mogao prikriti, te bi naposljetku nevoljko priznale. U Boki su žene više držale do parfema nego do nakita jer pregršt unikatnog nakita bješe izrađeno u čuvenoj kotorskoj zlatarskoj školi: također su se obilato darivali zlato, biseri i dragulji s dalekih putovanja - uz obilje raznog prenosivog blaga čvršće izrade. Egzotične mirise se teže prenosilo jedrenjacima jer su drvene kutijice i staklene bočice bile podložne lomljenju ili truleži a zauzimale su manje važna porozna mjesta u bogatim prtljagama moreplovaca. A u tajnom pretincu, ispod najdublje ladice, čuvahu intimna pisma sestre Anđele. Sva su bila posvećena milosrdnom presvetom Isusu

Kristu, Zaručniku i Tješitelju. U njima se redovito ispovijedala priznavajući svoju griješnost, koja se prema njezinom mišljenju očitovala u predmnijevanoj joj putenosti zbog koje je odbacila život u samostanu a zamišljala bračni život sa svojim ljubljenim Kapetanom. Sebe je poistovjetila s Marijom Magdalenom, koja je istodobno čeznula i za zaljubljenom strastvenom ženom u sebi i za blagoslovom Isusa u stanju lišenosti od strasti. Zнала je da pripada muškarcu, da je Eva nastala od Adama i zbog Adama, te da ne može živjeti bez podčinjavanja muškarcu: u svakom obliku svoje žudnje, čežnje i emocije mora biti uz njega vezana: ili ovozemaljski u liku Kapetana ili onozemaljski u liku Isusa. Osjećala je, poput Marije Magdalene, bol zbog bliskosti s Čovjekom Isusom: a najbliža mu kao njegova najviše voljena, najdraža učenica. Osjećala je da

„Isus Krist zna da ga Marija Magdalena toliko ljubi da će ona osjećati istu zemaljsku bol kad ponovno bude s njim u Vječnosti u Nebu”.

Nama se ta romantična rečenica o boli svete ljubavi toliko svidjela da smo je zapamtili premda nismo razumjeli o kakvim žudnjama i ljubavima ona, Anđela, u pismima sebe pred-

stavljajući kao Magdalenu, piše sama sebi. Poglavitito smo voljeli čitati njezine nepovezane, mistične rečenice:

„Ovdje, u mojem gradu, čita se i iščitava, te slikarski iscrtava Božja Riječ koja privlači anđeoske ratnike Svjetla u tihi, usnuli grad. Ulaze u kuće i odlučuju o sudbini ukućana. Ako su domaćini gostoljubivi blagoslove kuću i ostanu u njoj te s njima ljubazno razgovaraju: koji su negostoljubivi ti su ratnici tame i njihove se kuće u ovaj noćni sat sužavaju (dok se istodobno kuće gostoljubivih proširuju) i zatvaraju gustim bršljanom za svačije oči. Anđeli dolaze u raznim obličjima: kao prosjaci, kao zalutali starci, kao mala djeca zanesena igrom, kao putnici, kao rođaci s drugih kontinenata koje nikad nisu upoznali, kao pratitelji zalutale umiljate životinje a poglavito kao redovnici te ljubazni susretljivi svećenici ispovjednici...”

ili rečenice:

„Ovdje je beskraj. Osjećaš blaženstvo. Mir u srcu i odsjaj svake zrake što izvire iz svjetiljki grijući moje srce istom snagom kao što obasjava grad kroz igru mističnih sjena... približi se... pogledaj bolje što je u odsjaju: minijaturno kretanje svjetlosnog bića, biće svjetlosti

unutar anđeoskog kretanja... anđeoska harmonija... kretanje sumaglice i sjene svjetla koje su svjetlost svijeta tu, unutar svijeta povrhu svijeta koji sam u sebe svjetlosno uranja... gdje se mali anđelčići igraju ulaska u svjetlost, ulaska u svetost: uđeš u jednu i procijeniš kad će druga i u nju uskočiš - kao što uskočiš ja - u bešumnu anđeosku kočiju.”

ili rečenica o njezinom umjetničkom izričajui vidovitosti:

„Ljepota Božja očituje se u Njegovim milosrdnim glasnicima: Anđelima koji sadrže znanje Univerzuma. Kroz ulazak u ljudske živote i pozivajući ljude na kreativnost zajednički se prisjećaju tih znanja nagomilanih tijekom vremena: znanja ili sjećanja koje ću neke upravo naslikati. Evo ovdje im predajem sebe, njihova sam: osjećam ih kroz duboku duhovnu vezu, osjećam njihovo duhovno voditeljstvo, ćutim ih stišana, duševna, dok mistična sam obdarena žica u rukama njihovih nakana, rezonanca obdarena njihovom naklonošću! Duh Sveti je besmrtna nepromjenjiva vatra-voda-zrak kao jedan isti plamteći tijekom i Duša u svojem promjenjivom odrazu u zemaljskoj prirodi: samo kroz oči ljubavi - jer isključivo ljubav je istinska ljepota, samo se

ona nada svemu, i u konačnici sve privlači, povezuje i oduševljava – vidim i duboko osjećam... prostor između fizičkog i eteričnog”.

U svim sobama isticahu se drvene izrezbarene škrinje pune svečanog rublja i ruha. Iz njih se širio istodobno opojan i opor zagasit miris sudbonosne kombinacije ponuđenog a nikad realiziranog miraza. Teški starinski izrezbareni ormari od plemenitog drva resili su zidove svih soba osim sobe prabake Anđele, koja je svoj odnijela u miraz. U ormarima je još bilo starih haljina, od prpošnih cvjetnih čipkastih s krinolinama za prianjanje uz razbuktaleske radosti, do crnih svilenih strogo obrubljenih za žalosne događaje. U njima lagane pamučne vrećice punjene lavandom, smiljem, kamili-com, matičnjakom i ostalim mirisnim biljem.

- Ružmarin ide uz pečenje, dok žalfija, lovor, bosiljak i češnjak u toplu kuhana jela, kako tko želi. Anđela je govorila: "Ako ti muž ne voli ružmarin, drži ga među grudima i zavoljeti će ga." – kroz smijeh bi govorili dok bi zatvarali ormare, prisjećajući se podučavanja tetaka o mirisnim aromatičnim biljkama koje se stavljaju u ormare, začinskim biljkama koje se stavljaju u jela i ljekovitim od kojih se rade čaje-

vi. Čipke na malim izrezbarenim ukrasnim komodama resile su široke prozirne staklene zdjele napunjene osušenim morskim zvijezdama, morskim lepezama, raskošnim periskama i školjkama raznih veličina, oblika i starosti, koje bi stavljali na uši slušajući šum mora. Najprije se bacamo na krevet s pernatim jorganima i jastucima zatim zatvorenih očiju slušamo more u školjkama. Nekad je šumilo tiše, nekad glasnije, jače, snažnije a ponekad je pričalo drevnu priču o morskim sirenama koje danju lome valove pučine a noću tajno i neovlašteno od Posejdona ulaze u fjord Boka Kotorska zaljubljeno zavirivati u kuće samotnih mornara i slavnih kapetana... A nakon šumorenja školjki, razveseljeni bi navijali minijature drveno-metalne muzičke kutijice koje bi svirale nježnu melodiju koja se pjevala kao uspavanka na dalekim kontinentima, dok bi mi sanjareći pogadali na kojima. Čarolijama kuće nikad kraja jer smo vrijeme skraćivali egzotičnim izletima u maštu. A uz same stube koje zaprimaše strogoću strme unutrašnje strukture kretanja bili su minijatureni ormarići u kojima čuvahu starinske ženske cipele koje su nama izgledale nezgrapno: obzirom nas modeli nisu privlačili nismo

obraćali pozornost premda su neki od tih raritetnih starinskih parova urešenih zlatnim i srebrnim kopčama imale obrtničku i muzejsku vrijednost.

Uz rub kuće i s unutrašnje strane vrta, iza stabala nježnih delikatnih mimoza, skrivala se mala drvena kućica – slikarski atelje u kojem su bili smješteni slikarski stalci s vidljivim tragovima slikarskih boja, gdje je nastajao dio portreta koji su resili zidove kamene palače. Sve sestre bjehu obdarene slikarskim talentom, kao i brojnim drugim talentima, pri čemu su uvijek isticale kako u samom izražavanju nadarenosti ključnu ulogu ima tajanstvena pomoć anđela.

- Bog je u detaljima, Bog je u životnom dahu, Bog je u akvarelu, Bog je u svemu što sa zahvalnošću - dušom predanom Bogu - zahvatiš i dotakneš! Jer Bog je ljubav! - govoraše.

Atelje bješe leglo paučine. U ateljeu se hvalisavo isticalo žarište tkalački izvezene paučine stoga sažalno proučavasmu sadržaje najgušćih paukovih mreži u kojima bjehu prekrasni primjerci ne samo mušica i noćnih leptirića, cvrčaka, već i manjih šarenih livadnih leptira. Atelje je imao drveni krov izgrižen od vremena - rupičast, kroz kojeg je kaleido-

skopski prodirala svebojna svjetlost u tajanstvenom ritmu lomeći sunčeve zrake prema najtamnijim kutcima. Zbog magnetske ljepote spektra boja i oblika leptira u perivoju - koji neumorno obljetaše cvjetove razbujale magnolije i bujnih ruža, brzo bi zaboravili na usud svih u ateljeu zarobljenih i osuđenih na sigurnu smrt. Galebovi su se čuli u daljini, a u gnijezdima vrta su pjevale male šarene, uvijek iste, vjerne male ptice, osim ujesen, kad su nepoznate prelijetale u jatima, ne spuštajući se, već kružeći na pozdrav i kliktajima proričući Sudbinu, poput, kako govoraše tetke, hućanja dolutalih sova koje putovahu noću.

Uz pomoć božice Natura uranjamo u posvećeno mistično znanje koje prirodu motri i doživljava živom i prožetu duhom - produhovljenom. Svijet za nas ne bješe samo materijalni univerzum u pokretu već mnoštvo bića upravljanih i pokrenutih od Boga.

A ljeti, cvrčci. Cvrčci nam nisu bili bića već kazališni glazbeni dekor: uvijek ista melodija Vječnosti svrhovito dostavljena jer podsjeća koliko smo sličniji njima nego nedostižnim nebeskim bićima: nazočni, glasni, cvrkutavi, neumorni, uporni, najčešće nevidljivi očima a ovisni o nebeskom rasporedu godišnjih i

životnih doba. Ljeti je žega i u palači i u zazi-
danom ograđenom vrtu bila ustaljena, opora,
pucketava pod prigušenim gmizanjem zmija i
guštera, poput čežnje zapuštenog jezera koji
je tu negdje, skriven pogledu (zamišljamo -
iza ukrasnih divovskih, poput zidova gustih,
grmova ružmarina), do kojega ne vodi niti
jedna prohodna staza a iz kojeg se povreme-
no čuje kreket žaba, jedva čujno, ispod povje-
tarca, gustoće zraka, u toploj izmaglici i upor-
noj vlasti jednoličnog Usuda... naše Sudbine.
Vrt, Jardin des Plantes, prepun mirisnih stabala
voćaka, razgranatih u visinu i širinu uzduž gr-
mova ružmarina, smilja, rasvjetalih kaktusa,
kadulje... obilja začinskoga bilja... od ukrasnih
grmova lavande do plodonosnih maslina i ra-
skošnih tegli sa sezonskim povrćem i cvi-
jećem... činio se manjim, zgusnutim a skrivao
je kružnu stazu posutu šarenim ukrasnim ka-
menčićima donešenih iz dalekog Japana: u
sredini kruga mala ukrasna fontana od
bračkog kamena - kamena hrvatskog otoka
Brača - s kipom zagrljenih anđelčića,
izrađena u klesarskoj školi u Pučišćima. Šeta-
jući stazom osjećamo vibracije cvjetanja,
energiju bilja, mekoću blaženstva kolorita Me-
diterana, sakralno uranjanje u boje i mirise

poglavito u doba cvjetanja dalmatinskog šafrana, mimoza, limuna, naranči, smokava, breskvi, šipaka, badema, marelica, dudova koje smo zvali murve a koji su mirisali iz svoje srčike još svježiji na granama a ključani od obližnjih čvoraka... Ovdje gdje se prisjećamo *J.W. Goethe*-ovog duhovnog oka i duhovnog uha i crteža-skice „*Urpflanze* - prvobitne arhe-tipske biljke - senzorno-nadsenzornog oblika, bića koje živi u svim biljkama” koju je nacrtao za *Schillera* - dječja igra sastojala se u prepoznavanju biljnih vrsta koje smo skupljali za herbarij pohranjen u tajnim pretincima naših ladica: mirisi mu se rastopiše i stopiše, njegovi miomirisi rastvarali su naše duše više nego sapuni i parfemi od ruža koje su tetke na ladanju, u biofilnom selu, za sve nas izrađivale. U krhkim herbarijima bjehu šumska stabla, šumarica, jadranska duglazija, žuta tekoma, drvenasta mlječika, ukrasna araucaria, gospina trava, kamilica, matičnjak... kako su godine stasale tako su boje i mirisi blijedili a neke vrste kao da su zagubile svoje ime, premda nam se čini da bi ih i danas u svakom času prepoznali, prethodno ih nježno rukama opipavši. „*Das is keine Erfahrung, das ist eine Idee.* To nije iskustvo, to je ideja” – *Schiller* je odgovorio

Goetheu koji je vidio ideju biljke svojim očima, jer osjećaj nije lišen misli: ideja je definirana intelektualnim iskustvom: izvor znanja je svijet iskustva unutar kojeg je ugrađen svijet ideja.

U sredini vrta a visoko prema preludijima zai-granih mekih oblaka, stršile su uznosite agave, kakve se mogu vidjeti na razglednicama koje primiš rijetko u životu, jer kasnije na tom istom mjestu više ne rastu (ni agave niti ista prijateljstva) kao cvijet koji sažima impozantnost i krhkost čas postojanja čas nestajanja, koji ne cvijeta zbog udivljenih usklika Svijeta već zbog smjerokaza anđela koji, zamišljeni i sneni, na njima odmaraju svoja krila. U dnu vrta, blizu zidova, ali dovoljno udaljeni za pružati hlad drvenoj klupici, u visinu su rasli prastari orah, dva bora i dva čempresa, eukaliptus, cedar i stari hrast koji bješe jedini ostao s vrtne strane zida, kao trag nekadašnje prašume, guste hrastove šume dubove dubrave: stupovi, njih osam - čak prašumska bića – uočavali su se s prilaznih cesta i dalje, s obalnih šetnica i u staklima brodskih dalekozora.

- Nek vam se i gnijezda od grančica stabala urežu u dušu – govornice su sestrice.

Sve osim palmi, jer palme su, tvrdile su, za

šetnice uz azurno more, gdje širina zelenog palminog lišća, što raste usporedno i usprkos morskim valovima, označava transcendentalni prijelaz iz jedne u drugu boju, materiju, dimenziju i vrstu besmrtnosti.

Sestre su striktno izbjegavale sve vrste koje bi ukazivale na statičnu, zarobljenu, okovanu usahlu bezvremenitost: trebalo je što duže biti svojim duhom – *ARBOR VITAE* – drvo života među pozvanima: koji će se roditi za ovaj svijet kao vazdazeleni cvatući dar ovome svijetu, nastavljajući mu zahvalno uzvraćati darove: klikajući ka *ARBOR MUNDI!* *Arbor Mundi* kozmičko stablo djeluje kao os *axis* a *axis mundi* je središte svijeta. *AXIS MUNDI*, svjetska os *axis* je veza između Neba i Zemlje, viših i nižih svjetova a pridržava Kozmos. Zato su trebali zauzdati, usmjeriti i rascvjetati vrijeme kao takvo - rastući kroz značenja (*tu-bitak, biti-ovdje-i-sada-sa, biti-u-svijetu, bivanje kao bivstvovanje – egzistencija zbiljnost bivanja, kroz „Ja jesam - mi istodobno povijesno oni – bivstvujući u svijetu”*) temporalnosti, vremenitosti - u odabiru svake vrste koja će trajno rasti i periodično cvasti bez da ijedna suobličena duša u vrtu i na svijetu propadne. Vjerovale su u ideju *metamorphosis* koja podrazumijeva promje-

nu dimenzija. Biće u sadržaju metamorfoze, preobrazbe, mijenja oblik na način da se (ona-on-ono) povlači u neku perifernu beskonačnost, a zatim se iz nje ponovno vraća u područje formiranja toga fizički vidljivog očima: jer smrt ne postoji obzirom se sve preoblikuje, transformira u nešto novo, drugo, drukčije. Vjerovale su u novu, osvježenu preraspodjelu u novoj dimenziji postojanja.

Vremeniti oprost, *indulgentia poenae*, oproštenje vremenite kazne jedino je čemu su se pri kraju života nadale i što su htjele u nasljeđe ostaviti nama, potomcima sestrice im Anđele.

- Drugi kolovoza je Blagdan Gospe od Anđela, Porcijunkula i brojno mnoštvo se brine o cjelovitom oprost koji vjernik može dobiti kao dar Crkve, prema zagovoru Svetoga Franje Asiškog: potpuni oprost oslobađa nas vremenske kazne i ispaštanja te pokore! - tvrdile su.

Bog ih je obje poštedio životnih napora, uzbuđenja, složenijih međuljudskih suodnosa i ushita ali i razočaranja podarivši im skromna nadanja i uzdahe čežnje nježno ih spustivši u ovaj Svijet kako bi se stopile sa svojim sočnim, bujnim životnim okolišem, raskošima starog grada i palače, u rimski

OTIUM, čistoću duše i prirode, te slikovitim stazama svojeg vrta u jednoličnu a sigurnu putanju - uramivši njihove krhke ženstvene slikarske duše koje na kraju života postadoše sve sličnije prirodi i opisu prirode iz voljenog sredozemnog vrta.

- U životu, izvan spokoja, raskoši i savršenstva Arboretuma, ne možeš birati koga ćeš sudbinski zavoljeti i tko će te sudbinski izdati ! Tko će te vjerno voljeti i tko će te izdati! – govorila im je Anđela utiskujući im svoja životna iskustva u duše... nakon čega bi osjećale olakšanje što su najvećih boli ipak pošteđene. Bjehu marljive Bogu mile vrtlarice, Bogougodne, postojane uz svetca zaštitnika čuvara vrtlara jer je Kotorskom patronu mučeniku tijekom mučenja Anđeo donio krunu od dragog kamenja okićenu cvijećem. Naposljetku, stopljene s lakoćom morskoga povjetarca, utkane u niti lahora, zaogrnete titrajima brodskih petroleja kotorskih galija, duše im otploviše kroz *sfumato* fjorda u anđeoski svijet, u *SPIRITUS MUNDI* kakav su puninom bića predmnijevale.

Sad, dok se s dužim vremenskim odmakom prisjećamo drevnih žena i vrta i palače, kroz mističnu vremensku distancu, teško raz-

lučujemo koji je detalj sjećanja izvorno naš a koji njihov: jer istodobno smo držali šešire na glavi - i tri starice ispijajući rum i mi djeca u igri - što se iz očišta galeba koji nad nama kruži, koji nad nama prelijeće ususret baršunastoj modrini morske pučine bezvremenskim moglo pričinjati - kao identično tijelo iste porodne memorije Mediterana.

O EDICIJI DREVNA BOKA KOTORSKA (BOCCHÉ DI CATTARO): ŽENSKÉ PŘIČÉ

prvi i drugi svezak Edicije

O DRUGOM 2. SVESKU EDICIJE DREVNA
BOKA KOTORSKA (BOCCHÉ DI CATTARO):
ŽENSKÉ PŘIČÉ:

"KOTOR IS...the city of angels...ANGELA"
<https://www.amazon.com/KOTOR-city-angels-ANGELA-KOTORSKA-ebook/dp/B0DV7XD836>

Autorica je neobjavljenú přiču prevela na engleski jezik te usiječnju 2025 godine objavila u sadržaju KDP AMAZON COM. U digitalnom obliku E-knjige (E-BOOK ASIN B0DV7XD836) i u analognom obliku tiskanog mekog (paperback ASIN B0DVLJDIWG te ISBN-13 : 979-8308627104) izdanja i tvrdo ukoričenog (HARDCOVER ASIN B0DVGBW1F4 te ISBN-

13 : 979-8308795667) izdanja (tisak Amazon Fulfillment Poland Sp.z.o.o. Wroclaw).

O PRVOM 1. SVESKU EDICIJE DREVNA BOKA KOTORSKA (BOCCHE DI CATTARRO):
ŽENSKE PRIČE

"RISAN IS TEUTA"

<https://www.amazon.com/RISAN-TEUTA-Historical-literary-KOTORSKA-ebook/dp/B0DS9W3CCP>

Priča RISAN JEST TEUTA objavljena je 2019. na hrvatskom jeziku u crnogorskom književnom časopisu ARS (2019/1-2 str. 141-150) <https://okf-cetinje.org/marisstella-octek-risan-jest-teuta/> Povijesna literarna fikcija predstavljena je u nekim inačicama enciklopedije WIKIPEDIA u sadržaju tematike: Iliri, ilirska kraljica Teuta, gradić Risan u Boki Kotorskoj.

Autorica je priču prevela na engleski jezik a u sadržaju KDP AMAZON COM objavila u siječnju 2025 godine u digitalnom obliku E-knjige (E-BOOK ASIN B0DS9W3CCP) i ana-

lognom tiskanom obliku mekog izdanja (paperback ASIN B0DTD5L7T1 te ISBN-13 : 979-8306768632).

POKROVITELJ EDICIJE: AUZUGDBK =
ASACSBK = ASACSBK

AKADEMIJA UČENJAŠTVA ZNANOSTI I
UMJETNOSTI GRADA - DRŽAVE BOKA
KOTORSKA

= ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS OF
THE CITY-STATE OF THE BOKA KOTOR-
SKA (BAY OF KOTOR)

= ACADEMIA DI SCIENZA E ARTI DI CIT-
TA - STATO BOCHE DI CATTARO

O POKROVITELJU AUZUGDBK =
ASACSBK = ASACSBC

AKADEMIJA UČENJAŠTVA ZNANOSTI I
UMJETNOSTI GRADA - DRŽAVE BOKA
KOTORSKA

= ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS OF
THE CITY-STATE OF THE BOKA KOTOR-
SKA (BAY OF KOTOR)

= ACADEMIA DI SCIENZE E ARTI DI CIT-
TA - STATO BOCCHE DI CATTARO

hrv. AUZUGDBK = eng. ASACSBK = ita.
ASACSBC

Zadaća AUZUGDBK je čuvati, njegovati te
promidžbeno promicati duhovno nasljeđe
Boke Kotorske.

Inicijalno povijesno razdoblje duhovnog na-
sljeđa je četrnaesto 14. stoljeće kad je utemel-
jen grad Herceg-Novi. Od tada do danas teri-
torijom Boke vladale su države: Italija, Austri-
ja, Francuska, Hrvatska i Crna Gora (kratko
vrijeme službeni naziv: Crna Gora i Boka Ko-

torska).

Boku Kotorsku resi blizu stotinu katoličkih crkvenih građevina (crkve, crkvice, kapelice, samostani i dr.) koje su bogato katoličko nasljeđe povezano prvenstveno s jurisdikcijom Vatikana a u puno manjoj mjeri s crnogorskom pravoslavnom crkvom.

Službeni jezici multikulture Srednjoeuropske i Mediteranske Akademije su: Hrvatski, Talijanski, Njemački, Francuski, Crnogorski i Latinski a sveukupno šest (6) jezika.

Akademija je aktivna u sadržaju FB tematskih grupa.

O AUTORICI KNJIŽEVNICI

MARISStella Octek (SL Čižmešija)

- * Književnica Grada-Države Boka Kotorska.
- * Majka dvoje djece: Martin i Anika Ana Marija Čižmešija.
- * Inspicijentica, pjevačica, učiteljica solfeggio-a i glasovira početnicima, lektorica, scenaristica na HRT TV Programu za djecu i mladež, financijska savjetnica, voditeljica akademske fakultetske knjižnice i katalogizatorica sadržaja u programu Aleph, asistentica - njegovateljica...
- * Rođena u Kotoru 1969. godine u Južnoj Dalmaciji u fjordu Boka Kotorska. Mjesta podrijetla: Bogdašići i Tivat u Boki Kotorskoj te Ivanec u Hrvatskom Zagorju.
- * U Tivtu pohađala dječji vrtić. U Zagrebu završila klasičnu pučku osnovnu školu, srednju muzičku školu i klasičnu gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1996.) stekla zvanje profesorica komparativ-

ne književnosti i filozofije (s logikom), pri NSK (1999.) diplomirala knjižničarstvo i položila državni stručni ispit RH, završila edukaciju (2025) za asistenta za osobe s invaliditetom u organiziranom stanovanju. Stipendistica Sveučilišta u Zagrebu: u ISS Sveučilišta Oslo 1994. te međudržavnim učenjačkim znanstvenim seminarima staronordijske i suvremene švedske književnosti IUC Dubrovnik (1996-2000).

* Znanstveno-stručne radove o knjižničarstvu objavljivala u učenjačkim znanstvenim publikacijama Sveučilišta u Zagrebu te u mostarskom časopisu MOTRIŠTA. Članica ustanove MATICA HRVATSKA.

* Od 1994. objavljuje pjesme za djecu i odrasle te priče za djecu i odrasle u RH književnim časopisima. Časopisi za odrasle: VRIJESAK i FORUM i ŽIVA ZAJEDNICA i REPUBLIKA. Časopisi za djecu: RADOST i PRVI IZBOR i BOOK Kristofori i KNJIŽEVNOST I DIJETE. U časopisu ŠALJI DALJE objavljuje tekstove za mladež. U suradnji s mađarskim ilustratorom Mihaly Kanzel prepričala svjetske klasične bajke u slikovnicama izdavača Miropictures Zagreb.

* Od 2017. objavljuje pjesme i priče za odrasle

u crnogorskim književnim časopisima: QUEST i ARS.

* Od 2018. objavljuje pjesme za djecu i odrasle u hrvatskim književnim časopisima Bosne i Hercegovine (Mostar): CVITAK i OSVIT.

* Zastupljena u RH i CG književnim antologijama-zbirkama: pričama za odrasle te pjesmama za djecu.

* U RH objavila (2000) prvu pjesničku zbirku. U svojoj recenziji zbirke pjesnik Miroslav Slavko Mađer opisuje njezin pjesnički stil „POETESSA OBNOVLJENIH RIJEČI”.

* Od 2019. samostalno uređuje i objavljuje svoje E-knjige na hrvatskom jeziku: pjesme za odrasle, roman za djecu te eseje *Studia Croatica* vezano uz književnost (komparatistička tematika EDDA i SAGA) te knjižničarstvo u sadržaju baza SMASHWORDS i Draft to Digital (D2D).

* Od 2025 prevodi, uređuje i objavljuje na engleskom jeziku svoje E-knjige i tiskane knjige (digitalna i analogna inačica) u sadržaju KDP AMAZON COM.

* Čitljiva u bazama ACADEMIA EDU, RESEARCH GATE, CEEOL, EBSCO.

* Objavljivala pod imenima *Stella Levanić Čizmešija* i *Marisstella Octek*.

POVIJEST TALIJANSKO-HRVATSKO- CRNOGORSKE BOKE KOTORSKE:

Boka Kotorska

Posljednji put u svjetskoj povijesti Boka Kotorska je pripadala teritoriju Italije 1943. godine a teritoriju Hrvatske 1944. godine.

Od 2006. godine pripada teritoriju Crne Gore.

Bezbožni ateistički totalitarni režim komunističke YUgoslavije crkvu *Gospa od Anđela* u gradu Kotoru prenamijenio je u kino dvoranu.

ZAHVALA

Zahvaljujem na podršci svojoj voljenoj djeci Martin Čižmešija i Anika Ana Marija Čižmešija koji su živjeli sa mnom (tijekom njihovog djetinjstva) kad sam počela pisati priču.

Čuvam u sjećanju moje voljene, dražesne i hrabre kućne ljubimce: sivu vranu slomljenih krila Kebeba, zečiče Skočko i Bucka (i druge brojne zečiče), žabice, mačkice Borka i Mrki te psa Bendžija koji su živjeli sa mnom dok sam oblikovala priču.

Zahvalno se sjećam bake Milka Staničić (djevojački Janović) a zahvalna na njezinoj beskrajnoj ljubavi i čvrstoj vjeri u mene, te na upoznavanju i s bogatim katoličkim sadržajima Boke i sa starim tetkama iz Škaljara.

Dragom Bogu zahvaljujem

na brojnim talentima te činjenici da je jedini koji mi je pružao neprestanu i iskrenu podršku za svaku vrstu kreativnog izražavanja.

Zahvaljujem
poginulim te nestalim hrvatskim braniteljima.

ZAŠTO (I) HRVATSKI PRIJEVOD?

Materinji jezik mi je hrvatski. Obzirom sam odlučila ne pripadati nacionalnim književnostima - a predstavljam se kao književnica GDBK - logičan slijed je bio prijevod na engleski jezik s ciljem privlačenja iskreno zainteresiranih čitatelja.

Ali pri prijevodu na engleski jezik raspisah se još više i dodah brojne rečenice kojih nije bilo u hrvatskom izvorniku.

Upitah dragog Boga zašto sam ipak odlučila „gubiti” vrijeme na prijevodu s engleskog te čitljivo ponuditi prijevod na jeziku nacije koja me odbacila i koja izumire.

Pomolih se i posegnuh za Biblijom u potrazi za odgovorom. Otvorih Bibliju a na stranica-
ma: lijevo prazna a desno naslov PROROCI.

ISTINE RADI

Hrvatski učenjački znanstveni *Zbornik radova* tematike Boka Kotorska citiran u priči doista je publiciran u RH a izvorni (doslovni) citat je čitljiv u fusnotama (fusnote uvijek obavezno čitam!) na dnu stranice *Zbornika*.

Pjesnik iz Republike Dubrovačke citiran u priči je izmišljen (fiktivni) lik.

Legenda o snu u kojemu su zajedno sveti Juraj i sveti Trifon i sultan Saladin je plod moje mašte.

Starih tetaka iz Škaljara (u Kotoru) i njihovog gostoljubivog doma, a kojima me u mojem djetinjstvu vodila predraga obožavana baka Milka Staničić (djevojački Janović) - jedva se sjećam. O njima znam više iz svoje priče nego iz sjećanja drugih, zato sam im prezime Cressi - koje prema iščitanim povijesnim izvorima jest postojalo u Kotoru - izmislila.

StretLib Write je od 2019. godine ne samo vjerni su-izdavač svih mojih autorskih djela koji mi omogućava izradu E-knjige, već i skroviti "su-autor" pri izuzetno rijetkom ali meni uočljivom prekrajanju-pozicioniranju nekih riječi ili rečenica.

SADRŽAJ POGLAVLJA:

PRIČA:

- **** kairos : milosni sati : bdijenje ****
- **** nasukanost kažu vremenitost ****
- **** credo (sacre conversazioni) ****
- **** fiancé zaručnica jutra ****
- **** tri pobožne sestrice (tre sorelle) : ex voto ****
- **** citadela, spiljsko utočište srca, postojana i čvrsta čovjekova duša, Božanska je ****
- **** potomci su zahvala anđela : kadenca ****

O PRIČI:

- **** O EDICIJI DREVNA BOKA KOTORSKA (BOCCHÉ DI CATTARO) ****
- **** O POKROVITELJU AUZUGDBK = ASACSBK = ASACSBK ****
- **** O AUTORICI KNJIŽEVNICI MARIS-STELLA OCTEK (SL ČIŽMEŠIJA) ****

**** POVIJEST TALIJANSKO-HRVATSKO-
CRNOGORSKE BOKE KOTORSKE ****

**** ZAHVALA ****

**** ZAŠTO (I) HRVATSKI PRIJEVOD? ****

**** ISTINE RADI ****

**** SADRŽAJ POGLAVLJA ****

NOTE

¹ Copyright © 2026 Marisstella Otek